

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

**ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ
ΕΜΒΑΔΟΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ
ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΙΡΥΝΘΑΣ ΜΕ ΑΥΤΟCΑD**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ

ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Α.Μ. : 33413
ΚΟΛΟΣΙΩΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	Α.Μ. : 32588
ΜΠΑΡΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Α.Μ. : 32988

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ :

ΛΑΓΟΣ ΑΙΜΙΛΙΟΣ
ΓΡΑΙΚΟΥΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

2 ΙΟΥΝΙΟΥ 2010

Εκφράζουμε τις θερμές ευχαριστίες μας για την
βοήθεια τους στην εκπόνηση της εργασίας μας, τους
καθηγητές μας κ. Λαγό Αιμίλιο και
κ. Γραικούση Γεώργιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	3	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ		
1.1 Ιστορική διαδρομή.....	5	
1.2 Ιστορία των ανασκαφών.....	7	
1.3 Μυθολογία.....	9	
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ		
1.4 Οι προϊστορικοί χρόνοι.....	13	
1.5 Η οχύρωση.....	16	
ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ.....		20
1.6 Η Άνω Ακρόπολη.....	20	
1.7 Η Μέση Ακρόπολη.....	27	
1.8 Η Κάτω Ακρόπολη.....	28	
1.9 Η πόλη.....	31	
ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ		
1.10 Η υπομυκηναϊκή και πρωτογεωμετρική εποχή (1090-900 π.Χ.)..	33	
1.11 Η Γεωμετρική εποχή (900-700 π.Χ.).....	34	
1.12 Αρχαϊκή και Κλασσική εποχή.....	36	
1.13 Οι ύστεροι χρόνοι.....	39	
1.14 Η επίσκεψη του Πausανία.....	40	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ		
2.1 Μέθοδος αποτύπωσης.....	42	
2.2 Στοιχεία αποτύπωσης – Τοπογραφικό Διάγραμμα.....	45	
2.3 Εμβαδομέτρηση.....	52	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ.....		53
Βιβλιογραφία.....	60	
Περίληψη.....	61	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πεδιάδα της Αργολίδας, η μεγαλύτερη πεδινή έκταση του ομώνυμου νομού (243 τετρ. χιλιόμετρα) προσέφερε ήδη από την αρχαιότητα ιδανικές συνθήκες για την ανθρώπινη εγκατάσταση και την ανάπτυξη πολιτισμού. Ο εύφορος κάμπος που περιβάλλεται από μεγάλες οροσειρές, το Αρτεμίσιο στα δυτικά και το Αραχναίο στα ανατολικά, κατοικήθηκε αδιάλειπτα από τον άνθρωπο από τη Νεολιθική εποχή (7η - 4η χιλιετία π.Χ.) μέχρι τις μέρες μας. Η γεινίαση με τη θάλασσα έδωσε τη δυνατότητα για εμπορικές επαφές που συνέβαλαν στην ισχυροποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής οικονομίας και την ανάπτυξη σημαντικών οικιστικών κέντρων. Ήδη στην αρχαιότητα η πεδιάδα αυτή εξέθρεψε σημαντικούς πολιτισμούς με αποκορύφωμα τον μυκηναϊκό. Το όνομα αργεῖος ήταν συνώνυμο με το όνομα έλληνας και το σημαντικότερο κέντρο, οι Μυκήνες, έδωσαν το όνομα τους σε όλη την πολιτισμική βαθμίδα της ύστερης εποχής του Χαλκού.

Στα νότια της πεδιάδας, κοντά στο μυχό του αργολικού κόλπου, ένας χαμηλός και μικρός λόφος (ύψους 26 μ. και διαστάσεων 80 x 280 μ.) έμελλε να παίξει ιδιαίτερο ρόλο στην ιστορική πορεία του τόπου. Η Τίρυνθα, που κατοικήθηκε για πρώτη φορά τη νεολιθική εποχή, έφθασε στη μεγαλύτερη της ακμή το 13ο π.Χ. αιώνα και έμεινε στη μνήμη των ανθρώπων, όπως την χαρακτήρισε ο Όμηρος, ως «τειχιόεσσα». Τα τείχη της που θεωρήθηκαν έργο των Κυκλώπων σηματοδοτούν ακόμη και σήμερα τον αρχαιολογικό χώρο που βρίσκεται στο 4ο χιλιόμετρο του δρόμου Ναυπλίου - Αργούς, στα ανατολικά του κράσπεδα.

Όπως έδειξαν οι πρόσφατες γεωαρχαιολογικές έρευνες του E. Zangger, ο λόφος της Τίρυνθας στο τέλος του Πλειστόκαινου (18.000 χρόνια πριν από σήμερα) βρισκόταν κατά 25% ψηλότερα και η ακτογραμμή λόγω της χαμηλής στάθμης της θάλασσας βρισκόταν σε 10 χιλιόμετρα απόσταση από αυτόν. Γύρω στα 2500 π.Χ. η στάθμη της θάλασσας ανέβηκε και προκάλεσε την καταβύθιση παράκτιων νεολιθικών οικισμών. Κατά την τελική Νεολιθική και την Πρώιμη εποχή του Χαλκού οι αλλουβιακές αποθέσεις είχαν ως αποτέλεσμα την επιχωμάτωση της πεδιάδας και τα ευρήματα σ' αυτήν θάφτηκαν σε βάθος 5-6 μ. κάτω από

τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους. Ένα ρέμα κυλούσε τότε νότια της Ακρόπολης και απέθετε με τις πλημμύρες του πολλά μέτρα από αμμοχάλικο στο χώρο αυτό. Κατά τη μυκηναϊκή εποχή η θάλασσα απείχε 1 μόλις χιλιόμετρο από τα τείχη της Ακρόπολης της Τίρυνθας. Η πορεία του ρέματος του Μάνεσι άλλαξε στο 2ο μισό του 13ου αιώνα (ΥΕ ΙΙΒ2) λόγω των μεγάλων επιχώσεων στη νότια πλευρά και προκάλεσε τεράστια πλημμύρα στα ανατολικά και βόρεια της Ακρόπολης. Το γεγονός αυτό μπορεί να συνδεθεί και με το σεισμό που προκάλεσε φθορές στα τείχη της Ακρόπολης την ίδια εποχή. Για να αντιμετωπίσουν τις πλημμύρες οι μυκηναίοι κατασκεύασαν το φράγμα και έστρεψαν το χείμαρρο μέσω μιας τεχνητής κοίτης στα νότια προς το ρέμα Ραμαντάνι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Μετά την πρώτη ανθρώπινη εγκατάσταση στο λόφο της Τίρυνθας κατά τη Νεολιθική εποχή (7η - 4η χιλιετία π.Χ.). για την οποία δεν υπάρχουν σημαντικές αρχαιολογικές μαρτυρίες λόγω της οικοδομικής δραστηριότητας στα μεταγενέστερα χρόνια, ο χώρος παρουσιάζει έντονη οικοδομική δραστηριότητα κατά την Πρώιμη εποχή του Χαλκού (3η χιλιετία π.Χ.). Ιδιαίτερα στη δεύτερη φάση της Πρωτοελλαδικής εποχής (ΠΕ II: 2600-2200 π.Χ) η έκταση και η δομή του οικισμού αλλά και το μοναδικό κυκλικό κτήριο στην κορυφή του λόφου καθιστούν την Τίρυνθα σημαντικό κέντρο της περιοχής που μπορεί κάλλιστα να συγκριθεί με τον οικισμό της Λέρνας. Από τα τέλη αυτής της εποχής πρέπει να προέρχεται και το προελληνικό όνομα «Τίρυνς». Η κατοίκηση συνεχίζεται και κατά τη Μέση εποχή του Χαλκού (Μεσοελλαδική εποχή: 2000-1600 π.Χ.) χωρίς να είναι δυνατόν να διευκρινιστεί ακριβώς το μέγεθος και η δομή του οικισμού λόγω της υπερκάλυψης και μερικής καταστροφής των λειψάνων αυτών από τη διαμόρφωση του χώρου κατά τη μυκηναϊκή εποχή. Το σημαντικό κέντρο αυτής της εποχής φαίνεται να είναι το Άργος, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στη μυθολογική παράδοση. Η συνέχιση της κατοίκησης πάνω στο λόφο κατά την Ύστερη εποχή του Χαλκού (Ύστεροελλαδική ή Μυκηναϊκή: 1600-1050 π.Χ.) οδηγεί στην κορύφωση της οικοδομικής δραστηριότητας κατά τον 13ο π.Χ αιώνα. Μετά από την τμηματική οχύρωση του νότιου τμήματος του λόφου και την ίδρυση ενός ανακτόρου κατά την αρχαιότερη ανακτορική περίοδο (ΥΕ IIIA1) που επισκευάζεται στην ΥΕ IIIB1, ολόκληρος ο λόφος περιβάλλεται από τα τείχη που βλέπει σήμερα ο επισκέπτης, ενώ διαμορφώνεται στην Ανω Ακρόπολη το λαμπρό ανακτορικό συγκρότημα της ΥΕ IIIB2 (τέλη του 13ου αιώνα π.Χ.). Το συγκρότημα αυτό καταστρέφεται γύρω στα 1200 π.Χ. από σεισμό και πυρκαγιά. Κατά την Ύστερη μυκηναϊκή εποχή (12ος αιώνας π.Χ.) η περιοχή της Ακρόπολης αναμορφώνεται και αποτελεί το κέντρο ενός εκτεταμένου οικισμού στην πεδιάδα. Μετά την

κατάρρευση του ανακτορικού συστήματος διακυβέρνησης οι κάτοικοι της Τίρυνθας επανέρχονται σε απλούστερες μορφές διαβίωσης. Απλές οικίες καλύπτουν σε αραιή διάταξη το χώρο της μυκηναϊκής πόλης και περιβάλλονται από τα νεκροταφεία τους στους αιώνες που ακολουθούν τη μυκηναϊκή κυριαρχία (Υπομυκηναϊκή Γεωμετρική εποχή: 1050-700 π.Χ.). Κατά τους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους (7ος - 4ος αιώνας π.Χ.) οι αρχαιολογικές ενδείξεις περιορίζονται σε αφιερώματα που προέρχονται κυρίως από το χώρο της Ανω Ακρόπολης και βεβαιώνουν την ύπαρξη λατρείας που σχετίζεται από ορισμένους ερευνητές με το στενομέτωπο κτήριο εν παραστάσι που ιδρύθηκε στο ανατολικό ήμισυ του Μεγάλου Μεγάρου του 13ου αιώνα π.Χ. Οι επιγραφικές μαρτυρίες και οι αρχαίοι συγγραφείς σκιαγραφούν την Τίρυνθα των ιστορικών χρόνων ως μια οργανωμένη πολιτικά κοινότητα, στην οποία τιμώνται η Ήρα, η Αθηνά και ο Ηρακλής. Στη χάλκινη οφιοειδή στήλη που στήριζε το χρυσό τρίποδα που αφιερώθηκε στους Δελφούς μετά τα Μηδικά μαρτυρείται η συμμετοχή των Τιρυνθίων στη μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.). Κατά τη γραπτή παράδοση η Τίρυνθα πρέπει να καταστράφηκε από τους Αργίτες και οι κάτοικοι της να εξορίστηκαν. Το γεγονός αυτό πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά μετά το πρώτο μισό του 5ου αιώνα και επιβεβαιώνεται από τα νομίσματα της πόλης των Αλιέων που φέρουν την επιγραφή «Τιρυνθίων» και χρονολογούνται από τα τέλη του 5ου ως τις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ. Κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή η Τίρυνθα, παρότι δεν εγκαταλείπεται εντελώς, ακολουθεί φθίνουσα πορεία. Ο περιηγητής Πausanίας που την επισκέπτεται το 2ο μ.Χ. αιώνα τη βρίσκει ερειπωμένη. Κατά τη βυζαντινή εποχή ιδρύεται στην Ανω Ακρόπολη ένας κοιμητηριακός ναός και πιθανά ένας μικρής τάξεως οικισμός στα δυτικά της Ακρόπολης. Το τέλος του ασήμαντου οικισμού πρέπει να συνδεθεί με την κατάκτηση του Αργούς από τους Τούρκους το 1379 μ.Χ. Στις βενετσιάνικες πηγές η Τίρυνθα αναφέρεται ως Napolì vecchio, ενώ το όνομα Τίρυνθα δίνεται ξανά στην περιοχή στη σύγχρονη εποχή αντικαθιστώντας το σύνηθες όνομα «Παλαιόκαστρο». Το 1828 ιδρύεται από τον κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια στο χώρο νότια της Ακρόπολης κτήριο για τη λειτουργία αγροτικής σχολής. Σήμερα

στεγάζονται σ' αυτό οι αγροτικές φυλακές. Μετά τους περιηγητές του 17ου και του 19ου αιώνα (Des Mousseaux, Dodwell, Leake) την Τίρυνθα ανακαλύπτει το 1876 ο Ερρίκος Σλήμαν που με τις εκτεταμένες ανασκαφές του στα 1884/5 την παραδίδει στην αρχαιολογική έρευνα. Η σημερινή Τίρυνθα είναι ένας αναπτυσσόμενος αρχαιολογικός χώρος, στον οποίο πραγματοποιούνται εργασίες στερέωσης των τειχών και διαμόρφωσης του σε αρχαιολογικό πάρκο. Τα έργα υλοποιούνται από την αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού σε συνεργασία με το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, με κύρια πηγή χρηματοδότησης την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Η πρώτη ανασκαφή διάρκειας μιας μόλις μέρας πραγματοποιήθηκε στην Τίρυνθα στις 20 Σεπτεμβρίου 1831 από τους φιλόχαιους Friedrich Thiersch και Αλέξανδρο Ρίζο-Ρα-γκαβή. Το 1876 επισκέπτεται την Ακρόπολη ο Ερρίκος Σλήμαν και διενεργεί στη διάρκεια μιας εβδομάδας 20 δοκιμαστικές τομές. Ο Σλήμαν αντιλαμβάνεται τη σημασία του μνημείου αλλά επανέρχεται για να το ερευνήσει συστηματικά μόνο το 1884 έχοντας αποκτήσει μεγάλη ανασκαφική εμπειρία στην έρευνα των Μυκηνών και της Τροίας και έχοντας ως πολύτιμο συνεργάτη του τον αρχιτέκτονα του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Wilhelm Dörpfeld. Η έρευνα του διαρκεί 4 1/2 μήνες στα έτη 1884 και 1885 και μ' αυτήν αποκαλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των τειχών και του ανακτόρου καθώς και ένα τμήμα της Μέσης Ακρόπολης. Στην Κάτω Ακρόπολη διαπιστώνει με μία μεγάλη τάφρο την ύπαρξη αρχιτεκτονικών λειψάνων. Επίσης πραγματοποιεί δοκιμαστικές τομές έξω και γύρω από την Ακρόπολη. Το 1886 δημοσιεύει τα συμπεράσματα των ανασκαφών του στο μνημειώδες έργο «Tiryns. Der prähistorische Palast der Könige in Tiryns», στο οποίο συμπεριλαμβάνεται ένα διεξοδικό κεφάλαιο του Dörpfeld για τα αρχιτεκτονικά ευρήματα που συνοδεύεται από ένα ακριβές αρχιτεκτονικό σχέδιο της Ακρόπολης.

Η έρευνα της Τίρυνθας συνεχίστηκε από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα (1905-1914 και 1926-1929). Τη διεύθυνση των ανασκαφών είχε καταρχήν ο W. Dorpfeld και στη συνέχεια ο Georg Karo. Ερευνήθηκαν το ανάκτορο, το νότιο τμήμα της Ακρόπολης, ο χώρος της Μέσης Ακρόπολης και ορισμένα προμυκηναϊκά στρώματα στην Κάτω Ακρόπολη. Στην πόλη ερευνήθηκε το γεωμετρικό νεκροταφείο και διενεργήθηκαν δοκιμαστικές τομές με στόχο τη διαπίστωση της έκτασης της πόλης. Στον Προφήτη Ηλία ερευνήθηκε ο θολωτός τάφος και το μυκηναϊκό νεκροταφείο. Μετά τη διακοπή της ανασκαφής στα χρόνια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου οι Kurt Muller και Heinrich Sulze έκαναν συμπληρωματικές έρευνες για τη διευκρίνιση των φάσεων της οχύρωσης και του ανακτόρου. Οι έρευνες διακόπηκαν το 1929 για οικονομικούς λόγους.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 (1957) η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία επανήλθε στο χώρο της Τίρυνθας, όπου ο τότε Εφορος Αρχαιοτήτων Νικόλαος Βερδελής πραγματοποίησε εκτεταμένες ανασκαφικές εργασίες στο πλαίσιο της αναστήλωσης και αποκατάστασης της δυτικής πλευράς της οχύρωσης που είχε καταρρεύσει. Κατά τις εργασίες αυτές εντοπίστηκαν το 1962 μεταξύ άλλων οι δύο κτιστές προσβάσεις στις υπόγειες πηγές νερού στην Κάτω Ακρόπολη (Σύριγγες) και οι αρχαϊκές επιγραφές που είχαν χαραχθεί στην κάλυψη τους. Για τον εντοπισμό των εισόδων τους πραγματοποιήθηκαν ανασκαφικές έρευνες στο εσωτερικό της Κάτω Ακρόπολης. Τα ευρήματα των νέων ανασκαφών στρέφουν το ενδιαφέρον των ερευνητών στο χώρο της Κάτω Ακρόπολης που θεωρούνταν μέχρι τότε αδόμητος κατά τη μυκηναϊκή εποχή και προορισμένος να χρησιμεύσει ως καταφύγιο των κατοίκων της πόλης σε περίπτωση πολιορκίας. Μετά από μια ανασκαφή συνεργασίας του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου και της Εφορείας Αρχαιοτήτων που πραγματοποιείται το 1965, η ανασκαφική έρευνα του χώρου της Κάτω Ακρόπολης και της πόλης έξω από τα τείχη ανατίθεται εκ νέου στο Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Υπό τη Διεύθυνση του Ulf Jantzen και στη συνέχεια του Jorg Schafer (1967-1974) ερευνάται ανασκαφικά τμήμα της Κάτω

Ακρόπολης και της πόλης στα δυτικά αυτής. Κατά τη διάρκεια των ετών 1975-1986 ο κορυφαίος προϊστορικός αρχαιολόγος Klaus Kilian ερευνά τμήμα της πόλης στα ΒΔ της Ακρόπολης, ολοκληρώνει την διερεύνηση της Κάτω Ακρόπολης και επανέρχεται στο χώρο του ανακτόρου, όπου διευκρινίζει ερωτηματικά σχετικά με τις οικοδομικές του φάσεις. Παράλληλα εκτελούνται στη δεκαετία του 1980 σωστικές ανασκαφές από τους αρχαιολόγους της Δ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων στο χώρο της γεωμετρικής νεκρόπολης έναντι των φυλακών (Χρ. Πιερός) καθώς και σε τμήματα του προϊστορικού οικισμού νοτιοδυτικά και βορειοδυτικά της Ακρόπολης (Ελ. Παλαιολόγου, Αικ. Δημακοπούλου). Εξάλλου εντοπίσθηκε και ανασκάφηκε εν μέρει ένας δεύτερος θολωτός τάφος στα νοτιοδυτικά του παλαιού (Ελ. Παλαιολόγου). Το 1997 το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο υπό τη Διεύθυνση του Joseph Maran ξεκινά πρόγραμμα συντήρησης του ανακτόρου, ενώ παράλληλα η Αρχαιολογική Υπηρεσία με χρηματοδότηση από την Ε.Ε. εκτελεί πρόγραμμα στερέωσης των τειχών και ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου.

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Ως ιδρυτής της Τίρυνθας θεωρείται ο Προίτος, γιος του Αβαντα και της Αγλαίας, εγγονός του Αυγέα και της Υπερμνήστρας και δίδυμος αδελφός του Ακρίσιου. Ο Προίτος ως γόνος της βασιλικής δυναστείας του Αργούς συγκρούσθηκε με τον αδελφό του Ακρίσιο για τη βασιλεία. Η έριδα των δύο αδελφών ήταν πολύ γνωστή στους αρχαίους Έλληνες κατά μία δε παράδοση τα αδέλφια μάλωναν ήδη ως έμβρυα μέσα στη κοιλιά της μητέρας τους. Η διαμάχη τους για την εξουσία έληξε κατά μία εκδοχή ισόπαλη κατά δε μία άλλη με νίκη του Ακρίσιου, ο οποίος ανάγκασε τον Προίτο να φύγει από την πατρώα γη. Ο Προίτος κατέφυγε τότε στα ανάκτορα του βασιλιά της Λυκίας Ιοβάτη ή Αμφιάνακτα και παντρεύτηκε την κόρη του, Αντεια ή Σθενέβοια. Με τη βοήθεια του πεθερού του επέστρεψε στην Αργολίδα και κατέλαβε την Τίρυνθα, όπου οι Κύκλωπες έχτισαν για χάρη του τα περίφημα τείχη. Από τα τρία γένη των Κυκλώπων, τους ανθρωποφάγους, τους κεραυνοποιούς και τους

γαστε-ρόχειρες, οι τελευταίοι θεωρούνται ότι έχτισαν τα τείχη της Τίρυνθας και στη συνέχεια των Μυκηνών και του Αργούς. Αυτοί οι Κύκλωπες ήταν θρακικό έθνος και φημίζονταν ως ικανοί χτίστες. Ονομάζονταν γαστερόχειρες ή εγχειρογαστορες, γιατί κέρδιζαν τα προς το ζην δουλεύοντας χειρωνακτικά. Στη Λυκία εγκαταστάθηκαν, όταν τους εξόρισαν από την πατρίδα τους μετά από έναν άτυχο πόλεμο.

Με την Τίρυνθα συνδέεται και ο μύθος των Προιτίδων, των θυγατέρων του Προίτου και της Σθενέβοιας. Οι Προιτίδες, η Αυσίππη, η Ιφινόη και η Ιφιάνασσα, όταν μεγάλωσαν κατελήφθησαν από μανία. Η αιτία της αρρώστιας τους αποδίδεται άλλοτε στο Διόνυσο, γιατί δεν έπαιρναν μέρος στις τελετές του και άλλοτε στην Ηρα, γιατί κορόιδεψαν το ξύλινο είδωλο της. Η μανία έσπρωξε τις Προιτίδες σε περιπλάνηση αρχικά στην περιοχή του Αργούς και στη συνέχεια στην Αρκαδία. Τότε ο Προίτος ζήτησε από τον μάντη Μελάμποδα, που πρώτος εκείνος είχε μάθει να θεραπεύει με καθαρμούς, να τις θεραπεύσει. Ο Μελάμπους ζήτησε ως αμοιβή από τον Προίτο το ένα τρίτο του βασιλείου του και επειδή εκείνος αρνήθηκε, οι κόρες του έπεσαν σε μεγαλύτερη μανία συμπαρασύροντας και όλες τις γυναίκες της Τίρυνθας που σκότωσαν τα παιδιά τους και άρχισαν να περιπλανώνται στα ορεινά. Εν τέλει ο Προίτος ενέδωσε στις απαιτήσεις του Μελάμποδα που ζήτησε αυτή τη φορά ένα επιπλέον μερίδιο για τον αδελφό του Βιάντα.

Αφού μάζεψε τους δυνατότερους νέους της Τίρυνθας άρχισε να καταδιώκει τις Προιτίδες με κραυγές και ένθεους χορούς προς τη Σικυώνα. Στην καταδίωξη η μία κόρη, η Ιφινόη ξεψύχησε. Οι άλλες δύο που θεραπεύθηκαν με καθαρμούς παντρεύτηκαν τους δύο αδελφούς Μελάμποδα και Βιάντα. Έτσι χωρίστηκε το Βασιλικό γένος του Προίτου στους Με-λαμποδίδες, τους Βιαντίδες και τους Αναξα-γορίδες. Σ'αυτούς ανήκαν οι ήρωες της εκστρατείας των Επτά επί Θήβας καθώς και οι Επίγονοι. Με τον Προίτο συνδέεται και ο κορίνθιος ήρωας Βελλερεφόντης, τον οποίο ερωτεύθηκε η γυναίκα του Προίτου Σθενέβοια ή Αντεια, όταν εκείνος είχε επισκεφθεί την Τίρυνθα. Για να τιμωρήσει τον ωραίο νέο ο Προίτος τον έστειλε με μυστική επιστολή στον πεθερό του Ιοβάτη με την εντολή να τον φονεύσει. Ο

Βελλερεφόντης όμως σκότωσε τη Χίμαιρα και παντρεύθηκε την αδελφή της Σθενέδοιας.

Ένας άλλος ήρωας, ο Περσέας συνδέεται έμμεσα με την Τίρυνθα. Γιος του Δία και της Δανάης, κόρης του Ακρίσιου, είχε σηματοδοτήσει από το χρησμό που έλεγε πως θα σκοτώσει κάποτε τον παππού του που βασιλεύε στο Αργός. Μετά την περιπλάνηση μητέρας και γιου ως τη Σέριφο και τις γνωστές περιπέτειες του Περσέα με τη Μέδουσα και την Ανδρομέδα, ο ήρωας σκοτώνει εν τέλει κατά λάθος τον παππού του Ακρίσιο με δίσκο κατά τη διάρκεια αγώνων, απολιθώνει κατά μία εκδοχή τον Προίτο, ως σφετεριστή του θρόνου του παππού του και βιαστή της μητέρας του και ανταλλάσσει το βασίλειο του με το βασίλειο του γιου τού Προίτου Μεγα-πένθη. Έτσι ο Μεγαπένθης παίρνει το βασίλειο του Αργούς και ο Περσέας το βασίλειο της Τίρυνθας. Στη συνέχεια ο Περσέας επεκτείνει το βασίλειο του και ιδρύει τις Μυκήνες. Από τον Ακρίσιο λοιπόν κατάγονταν οι δύο άλλες σημαντικές δυναστείες της Αργολίδας οι Περσείδες και οι Πελοπίδες.

Ως δισέγγονος του Περσέα σχετίζεται με την Τίρυνθα ο ημίθεος Ηρακλής. Γιος του Δία και της Αλκμήνης, εγγονής του Περσέα, καταδιώκεται ανελέητα από τη ζηλόφθονη σύντροφο του πατέρα του Ήρα. Εκείνη αφού δένει με όρκο το Δία, πως το παιδί που θα γεννηθεί εκείνη την ημέρα από τη γενιά του Περσέα, θα γίνει βασιλιάς όλων των ανθρώπων, καθυστερεί τη γέννα της Αλκμήνης και καταφέρνει ο όρκος να αφορά αντί τον Ηρακλή, το γιο τού Σθένελου Ευρυσθέα που γίνεται βασιλιάς στις Μυκήνες, την Τίρυνθα και το Αργός. Η ίδια αυτή θεά καταφέρνει να τρελλάνει τον Ηρακλή που ζει στη Θήβα. Ο Ηρακλής με σαλεμένα τα λογικά του σκοτώνει τα παιδιά του και καταφεύγει στο Μαντείο των Δελφών. Εκεί παίρνει χρησμό πως για να καθαριστεί από το κρίμα του, έπρεπε να εγκατασταθεί στην Τίρυνθα και να υπηρετήσει για δώδεκα χρόνια το βασιλιά Ευρυσθέα, φέρνοντας σε πέρας τους γνωστούς άθλους. Στη διάρκεια της παραμονής του στην Τίρυνθα ο Ηρακλής σε μια νέα κρίση μανίας γκρέμισε από τα τείχη της τον αδελφό της Ιόλης Ίφιτο που τον είχε επισκεφθεί ψάχνοντας τις δώδεκα φοράδες που του είχαν κλέψει από την Οιχαλία. Επίσης παραδίδεται ότι ο Ηρακλής πριν εκστρατεύσει κατά του βασιλιά της Τροίας Αομέδοντα

ίδρυσε στην Τίρυνθα ναό στον πολεμικό θεό Ενυάλιο. Οι γιοι του Ηρακλή εξορίστηκαν από την Πελοπόννησο από τον Ευρυσθέα και βρήκαν καταφύγιο στην τετρά-πολη του Μαραθώνα στην Αττική. Ο Ευρυσθέας μάλιστα εξεστράτευσε κατά των Ηρακλείδων στην Αττική, όπου βρήκε άδοξο θάνατο αυτός και οι γιοι του. Η εξουσία πέρασε τότε στα χέρια του Πελοπίδη Ατρέα που επεξέτεινε την ηγεμονία του από το μικρό βασίλειο της Μιδέας στις Μυκήνες. Οι Ηρακλείδες παρά τις αλλεπάλληλες προσπάθειες επιστροφής στην Πελοπόννησο καταφέρνουν να εγκατασταθούν εκεί μόνο στην τρίτη γενιά, επαληθεύοντας το χρησμό του Μαντείου των Δελφών που προέβλεπε πως έπρεπε να περιμένουν τον «τρίτο καρπό». Ο μύθος τοποθετεί την επιστροφή των Ηρακλείδων στα χρόνια του γιου τού Ορέστη Τισαμενού που έπεσε ηρωικά αμυνόμενος της ηγεμονίας των Πελοπιδών. Η Πελοπόννησος μοιράστηκε τότε με κλήρο σε τρεις επικράτειες, μία για κάθε γιο τού Ηρακλείδη Αριστόμαχου. Έτσι ο Τήμενος πήρε την Αργολίδα, ο Κρεσφόντης τη Μεσσηνία και οι γιοι τού Αριστόδημου που σκοτώθηκε στη μάχη, ο Προκλής και ο Ευρυσθένης πήραν τη Λακωνία εγκαινιάζοντας τη διπλή βασιλεία στη Σπάρτη. Με την επιστροφή των Ηρακλείδων ως αρχηγών των Δωριέων στην Πελοπόννησο έσβησε για πάντα η δυναστεία των Ατρείδων και σώπασε η βοή των μύθων.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Η Τίρυνθα κατοικήθηκε για πρώτη φορά στη Νεολιθική εποχή (7η - 4η χιλιετία π. Χ.), όπως μαρτυρούν λιγοστά κεραμικά ευρήματα. Εξαιτίας της μεταγενέστερης οικοδομικής δραστηριότητας που παραβίασε τα αρχαιότερα στρώματα, η νεολιθική κεραμική από την Τίρυνθα σώζεται πολύ αποσπασματικά και δε συνδέεται με αρχιτεκτονικά λείψανα. Τα λιγοστά όστρακα και ένα κακής διατήρησης γυναικείο ειδώλιο που εντόπισε η αρχαιολογική έρευνα, κυρίως διάσπαρτα στα μεταγενέστερα στρώματα, δεν είναι σε θέση να μας δώσουν σαφείς πληροφορίες για το είδος και την έκταση της κατοίκησης που πρέπει να ήταν σύγχρονη με το γειτονικό οικισμό της Λέρνας.

Τα αρχαιότερα αρχιτεκτονικά λείψανα χρονολογούνται στην Πρώιμη εποχή του Χαλκού (3η χιλιετία π.Χ.). Μεγάλα συγκροτήματα οικιών που έχουν εντοπισθεί σε όλη την έκταση που κάλυψε η μυκηναϊκή οχύρωση (Κάτω, Μέση και Άνω Ακρόπολη) προσαρμόζονται πάνω στις πλαγιές του λόφου και οργανώνονται γύρω από ένα τεράστιο κυκλικό οικοδόμημα στην κορυφή του νότιου εξάρματός του, την Άνω Ακρόπολη. Το κυκλικό οικοδόμημα που ερευνήθηκε τμηματικά στις αρχές του αιώνα είχε διάμετρο 27,70 έως 27,90 μ. και μοναδική για την εποχή αρχιτεκτονική μορφή. Έχει ιδρυθεί στο υψηλότερο σημείο του λόφου κάτω από τη θέση του μεταγενέστερου μεγάρου, τμήματος της κεντρικής αυλής και των όμορων με αυτά κτηρίων, γεγονός που προκάλεσε τη διάλυση του μεγαλύτερου τμήματος του ή εμπόδισε την πλήρη ανασκαφική του διερεύνηση. Αποτελείται από ένα κεντρικό κυκλικό χώρο διαμέτρου 12,20 μ. που περιβάλλεται από ομόκεντρους τοίχους από πλίθρες που ορίζουν διαδρόμους και τέμνονται από ακτινωτούς τοίχους από τον κεντρικό χώρο προς την περιφέρεια. Ο εξωτερικός πλινθόκτιστος τοίχος του κτηρίου εδράζεται σε λιθόκτιστο θεμέλιο που απολήγει σε γλωσσωτές αντηρίδες. Ο αριθμός τους έχει

υπολογιστεί σε 44. Η ισχυρή κατασκευή δικαιολογεί ένα μεγάλο αρχικό ύψος για το κτήριο που στην ανωδομή του θα ήταν πλινθόκτιστο με πιθανά επικλινή στέγη από κεραμίδες και πλάκες.

Σύμφωνα με τα ανασκαφικά ευρήματα το κτήριο χρονολογείται στη νεότερη φάση της ΠΕ II περιόδου (2400/2300 π.Χ.) και πρέπει να καταστράφηκε από φωτιά. Παρά τις διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη χρήση του (οχυρωμένο ανάκτορο, μνημειώδες ταφικό κτίσμα ή ιερό), το κυκλικό οικοδόμημα είναι δυνατόν να ερμηνευθεί στο πλαίσιο της οργάνωσης του πρώτου αστικού συστήματος ως ένας χώρος που λειτουργούσε ως διοικητικό κέντρο και είχε προσαρμοσθεί μορφολογικά στο συγκεκριμένο γεωλογικό υπόβαθρο. Ένα τμήμα του κτηρίου ανατολικά του μεγάλου μεγάρου έχει αποκαλυφθεί εκ νέου κατά τις εργασίες συντήρησης και διαμόρφωσης του ανακτόρου από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και είναι σήμερα ορατό. Στην Κάτω Ακρόπολη οι έρευνες του K. Kilian διευκρίνισαν την ακολουθία των φάσεων της Πρωτοελλαδικής εποχής. Συνολικά διαπιστώθηκαν 4 οικοδομικές φάσεις που συνδέονται με κτήρια. Τα κτήρια των πρώιμων φάσεων είναι μονόχωρα και προσαρμόζονται στο φυσικό ανάγλυφο του βράχου. Τα θεμέλια τους είναι λίθινα στην τεχνική της «ιχθυάκανθας», ενώ η ανωδομή τους ήταν από πλίνθρες και έφεραν προφανώς κεραμοσκεπές. Τα κτήρια της ύστερης φάσης αντίθετα είναι αψιδωτά με λίθινα θεμέλια σε ευθύγραμμες στρώσεις και ανωδομή από πλίνθρες. Ως αιτία της καταστροφής των κτηρίων της Πρωτοελλαδικής εποχής αναφέρεται η πυρκαγιά. Ανάμεσα στα πλούσια κεραμικά ευρήματα της εποχής αυτής διακρίνεται ένα μεγάλων διαστάσεων αγγείο που έχει ερμηνευθεί ως ψυκτήρας. Το αγγείο προέρχεται από τις δοκιμαστικές τομές στη Μέση Ακρόπολη και εκτίθεται στο Μουσείο Ναυπλίου.

Κατά τη Μέση εποχή του Χαλκού (2000 - 1600 π.Χ.) πραγματοποιούνται επιχωματώσεις και κατασκευές ανδρών στην Άνω Ακρόπολη με στόχο τη διαμόρφωση επίπεδων επιφανειών για τη θεμελίωση των κτηρίων. Παρά τις δυσκολίες στη διερεύνηση των λειψάνων αυτής της εποχής λόγω της μεταγενέστερης οικοδομικής δραστηριότητας, η κατοίκηση του χώρου θεωρείται βέβαιη. Στην Άνω Ακρόπολη ερευνήθηκαν λείψανα της μεσοελλαδικής εποχής κάτω από

την αυλή (30)* και νότια αυτής. Στο χώρο αυτό εντοπίσθηκαν πέντε στρώματα που συνδέονταν με αρχιτεκτονικά λείψανα. Τα περιγράμματα των κτηρίων είναι καμπύλα (αψιδωτά και ελλειψοειδή) και ορθογώνια. Στον ίδιο χώρο ερευνήθηκαν και 6 κιβωτιόσχημοι τάφοι, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν περιείχαν κτερίσματα. Η ίδια ακολουθία στρωμάτων διαπιστώθηκε και στα δυτικά του μεγάλου μεγάρου και της κεντρικής αυλής (4), όπου διατηρήθηκαν τα λείψανα από ένα μόνο σπήλι με αψιδωτό περίγραμμα. Στη Μέση Ακρόπολη εντοπίσθηκαν δύο αποθέτες με κεραμική που συνδέονται με ένα μεσοελλαδικό στρώμα. Στην Κάτω Ακρόπολη εντοπίσθηκαν μόνο σποραδικά λείψανα από τοίχους κυρίως στο ΒΔ τμήμα της. Παρά την αποσπασματικότητα των ευρημάτων στο χώρο της ακρόπολης θεωρείται βέβαιη η συνεχής κατοίκηση κατά τη μεσοελλαδική εποχή. Οι ελεύθεροι χώροι μεταξύ των σπιτιών χρησιμοποιήθηκαν για ταφές. Ο οικισμός της εποχής αυτής πρέπει να εκτεινόταν και στην πεδιάδα γύρω από την ακρόπολη με μεγαλύτερη πυκνότητα στα νότια αυτής, όπως μαρτυρούν στρώματα πάχους 2 μ. και αρχιτεκτονικά λείψανα που ήλθαν στο φως σε δοκιμαστικές τομές.

Η Ύστερη εποχή του Χαλκού (1600 - 1050 π.Χ.) αντιπροσωπεύεται στην Τίρυνθα λαμπρότερα από κάθε άλλη περίοδο της κατοίκησης της. Ο χώρος σηματοδοτείται από τη μνημειώδη οχύρωση, που ήταν κατά την κοινή πίστη των αρχαίων ελλήνων έργο των Κυκλώπων. Αυτά τα «κυκλώπεια» κράτησαν την Τίρυνθα ορατή στο πέρασμα πολλών αιώνων και επίκαιρη στη μνήμη πολλών γενεών, μέχρι που την έφερε ξανά στο φως ο Σλήμαν. Η καλή διατήρηση του αρχιτεκτονικού συγκροτήματος και το ευσύνοπτο μέγεθος καθιστούν την Τίρυνθα το πιο διδακτικό σήμερα παράδειγμα μυκηναϊκής ακρόπολης, όπου ο επισκέπτης, ειδικός ή απλώς φιλόμαχος, μπορεί να μελετήσει τα βασικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής έκφρασης αυτού του πολιτισμού και να θαυμάσει ορισμένα μοναδικά επιτεύγματα τεχνικής της εποχής.

Η οχύρωση και τα οικοδομικά συγκροτήματα που περιβάλλει διαμορφώθηκαν σταδιακά στη διάρκεια τριών αιώνων (14ος-12ος αιώνας π.Χ.). Η έντονη οικοδομική δραστηριότητα αυτής της εποχής

είχε ως αποτέλεσμα να εξαφανιστούν σχεδόν ολοκληρωτικά τα ίχνη της κατοίκησης των προηγούμενων περιόδων και ιδιαίτερα τα μεσοελλαδικά και τα πρώιμα μυκηναϊκά οικιστικά λείψανα. Έτσι η εικόνα που παρουσιάζεται σήμερα στον επισκέπτη αποτελεί την τελική μορφή του 13ου αιώνα με τις επεμβάσεις του 12ου αιώνα π.Χ. Για την καλύτερη κατανόηση τα ευρήματα θα περιγραφούν κατά τη χρονολογική ακολουθία των οικοδομικών φάσεων στις τρεις κύριες τοπογραφικές ενότητες της Ακρόπολης: την Ανω, τη Μέση και την Κάτω Ακρόπολη.

Η ΟΧΥΡΩΣΗ

Τα τείχη που οριοθετούν την ακρόπολη της Τίρυνθας κατασκευάστηκαν σε τρεις κύριες οικοδομικές φάσεις και οχύρωσαν σταδιακά ολόκληρο το λόφο από το νότιο - υψηλότερο προς το βόρειο - χαμηλότερο έξαρμά του. Ως οικοδομικό υλικό χρησιμοποιήθηκε κόκκινος και γκρίζος ασβεστόλιθος που συναντάται άφθονος τόσο στον ίδιο το λόφο όσο και στο λόφο του Προφήτη Ηλία ανατολικά της ακρόπολης. Το μέγεθος των ογκολίθων που χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για τα τείχη της τρίτης φάσης προκάλεσε την απορία και το θαυμασμό ήδη στην αρχαιότητα, γεγονός που αντικατοπτρίζεται άμεσα στο μύθο των Κυκλώπων. Οι ογκόλιθοι ζυγίζουν πολλούς τόνους που δικαιολογούν την άποψη του περιηγητή Πausανία (II, 25, 7-9) ότι ούτε ζεύγος ημιόνων δεν ήταν σε θέση να μετακινήσει τον μικρότερο από αυτούς.

Η πρώτη οικοδομική φάση του τείχους

Τα τείχη της πρώτης φάσης που χρονολογούνται στις αρχές του 14ου αιώνα π.Χ (ΥΕ IIIA1) περιέβαλαν το νότιο και υψηλότερο έξαρμα του λόφου, το χώρο δηλαδή που κάλυψαν το μεταγενέστερο ανάκτορο και οι δύο αυλές (4 και 2) νότια αυτού. Η πύλη, που εντοπίστηκε στην ανασκαφή του 1909, βρισκόταν στην ανατολική πλευρά ακριβώς στο χώρο του μεταγενέστερου μεγάλου πρόπυλου (1) αλλά αρκετά μέτρα

βαθύτερα. Οι ισχυροί τοίχοι της πύλης αυτής χρησίμευσαν ως θεμέλια κατά την κατασκευή του μεγάλου προπύλου. Η πορεία του τείχους που προσαρμόζεται στο φυσικό γεωλογικό υπόβαθρο του λόφου δεν είναι απολύτως ευθύγραμμη αλλά ακολουθεί τεθλασμένη πορεία. Το μέγεθος των ογκολίθων που χρησιμοποιούνται είναι σχετικά μικρό, το ύψος τους κυμαίνεται στα 0,60-0,70 εκ., με αποτέλεσμα να μην απαιτούνται πολλές ενδιάμεσες μικρές πέτρες για τη στήριξη τους. Οι ογκόλιθοι που έχουν συνήθως επεξεργασμένη επιφάνεια, διατάσσονται κατά κανόνα σε οριζόντιες στρώσεις. Για τη φάση αυτή χρησιμοποιείται αποκλειστικά γκρίζος ασβεστόλιθος. Ορισμένα τμήματα του τείχους αυτής της φάσης είναι και σήμερα ορατά σε διάφορα σημεία, όπως π.χ. δεξιά και αριστερά από την πύλη και στη δυτική πλευρά του μεταγενέστερου διαδρόμου (53-55) μέχρι τη ΒΑ γωνία του χώρου που καταλαμβάνει το μεταγενέστερο ανάκτορο. Στο σημείο αυτό το τείχος κάμπτεται προς τα δυτικά μέχρι τον ανατολικό τοίχο του μεταγενέστερου μεγάλου μεγάρου, όπου και κάμπτεται πάλι προς τα νότια, εξαφανίζεται κάτω από τα θεμέλια αυτού και επανεμφανίζεται κατά τη ΒΔ γωνία του ανακτορικού ανδρήρου. Από το σημείο αυτό κατευθύνεται προς τα νότια με οδοντωτή διάταξη και μέχρι το σημείο του μεταγενέστερου πύργου (43-44), όπου κάμπτεται πάλι προς τα ανατολικά. Στην πορεία αυτή το τείχος καλύπτεται από τις μεταγενέστερες φάσεις και δεν είναι ορατό μέχρι την ανατολική του πλευρά, νότια της πύλης. Το επίπεδο αυτής της φάσης εσωτερικά του τείχους ήταν 2-3 μ. βαθύτερα από το σημερινό. Η πρόσβαση προς την πύλη γινόταν μέσω ενός ανδρήρου στο χώρο του μεταγενέστερου διαδρόμου (54) και της πύλης (53). Ο χώρος βόρεια του τείχους, η μεταγενέστερη Μέση Ακρόπολη, πρέπει να παρέμεινε στη φάση αυτή ανοχύρωτος.

Η δεύτερη οικοδομική φάση του τείχους

Στα τέλη του 14ου με αρχές του 13ου αιώνα (ΥΕ ΙΙΒ1) το τείχος της ακρόπολης επεκτάθηκε. Στα νότια κατασκευάστηκε ένας προμαχώνας που επέκτεινε το χώρο της ακρόπολης μέχρι τα όρια του φυσικού

βράχου του λόφου. Την εξωτερική του παρειά αποτελεί η βόρεια πλευρά της μεταγενέστερης γαλαρίας **(59)**. Στο σημείο αυτό διαμορφώθηκε μία είσοδος, από την οποία μπορούσε κανείς ακολουθώντας το κλιμακοστάσιο **(58)** να ανέβει στο άνδρηρο της ακρόπολης. Στα ανατολικά δημιουργήθηκε μια αυλή (56), εξωτερικά της πύλης της πρώτης φάσης. Η εξωτερική πύλη μεταφέρθηκε στο βόρειο άκρο της αυλής, όπου προτάχθηκε ένας μικρών διαστάσεων χώρος (55) που έκλεινε από τις δύο πλευρές με ξύλινες θύρες. Για την πρόσβαση στη νέα εξωτερική πύλη συνέχισε να χρησιμοποιείται το άνδρηρο της πρώτης φάσης. Επιπρόσθετα προστατεύθηκε η πλευρά αυτή με ένα νέο τμήμα τείχους που πλαισίωσε από τη νότια και ανατολική πλευρά τη νέα εξωτερική αυλή **(56)** και τη νέα πύλη. Στη φάση αυτή επιχωματώθηκε η αυλή **(56)**, η παλιά πύλη και η εσωτερική αυλή **(2)** μέχρι το σημερινό περίπου επίπεδο. Ίσως σ' αυτή τη φάση οχυρώθηκε και ο χώρος της Μέσης Ακρόπολης. Εξάλλου για την ίδια εποχή μαρτυρείται μία πρώτη οχύρωση της Κάτω Ακρόπολης.

Πιθανά στα μέσα του 13ου αιώνα μετατοπίστηκε εκ νέου προς τα βόρεια η εξωτερική πύλη **(53)** που έμελλε να αποτελέσει την κύρια πύλη της τελικής φάσης της ακρόπολης. Τη νέα πύλη προστάτευαν τώρα δύο νέα τμήματα του τείχους που δημιουργήθηκαν βόρεια και εκατέρωθεν αυτής από τεράστιους ογκόλιθους. Η ομοιότητα της πύλης αυτής με την πύλη των Λεόντων στις Μυκήνες τόσο στις διαστάσεις όσο και στο υλικό κατασκευής, χρησιμοποιήθηκε κροκα-λοπαγής λίθος, είναι χαρακτηριστική. Επίσης στη ΒΔ πλευρά της Μέσης Ακρόπολης χτίστηκε ένας πύργος **(48)**, για να προστατεύσει την δυτική πλευρά του τείχους και ίσως μία πρόσβαση από την πλευρά αυτή. Για την κατασκευή του τείχους αυτής της φάσης χρησιμοποιείται εκτός από γκρίζος και κόκκινος ασβεστόλιθος. Σε σημαντικά σημεία, όπως οι γωνίες, τοποθετούνται ιδιαίτερα μεγάλοι ογκόλιθοι και παρότι οι επιφάνειες είναι επεξεργασμένες δεν διατηρείται πάντα η οριζόντια διάταξη των ογκολίθων. Οι πλευρές του τείχους ιδιαίτερα στα σημεία της επέκτασης δεν κάμπτονται τόσο συχνά με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μεγαλύτερες ενιαίες επιφάνειες.

Η τρίτη οικοδομική φάση του τείχους

Περί τα μέσα και κυρίως στο δεύτερο μισό του 13ου αιώνα το τείχος απέκτησε την τελική του μορφή, αυτή που διακρίνει ο επισκέπτης σήμερα. Στα νότια και στα ανατολικά κατασκευάσθηκαν οι γαλαρίες **(59,57)**. Η κατασκευή τους με τον «εκφορικό τρόπο» που δημιουργεί οξυκόρυφα τόξα αποτελεί ένα σπουδαίο τεχνικό επίτευγμα της εποχής. Οι γαλαρίες αυτές προσαρτήθηκαν στην εξωτερική πλευρά της δεύτερης φάσης του τείχους. Στα δυτικά κατασκευάστηκε ο δυτικός προμαχώνας **(47)**, για να προστατεύσει το δυτικό κλιμακοστάσιο και την είσοδο από την πλευρά αυτή. Ένας νέος πύργος **(43,44)** κατασκευάστηκε στη ΝΔ γωνία για τους ίδιους λόγους. Στο πλαίσιο αυτής της επέκτασης του τείχους μετατοπίσθηκε για άλλη μια φορά η εξωτερική πύλη **(51)**, η οποία τοποθετήθηκε τώρα μεταξύ των σκελών του τείχους της ανατολικής πλευράς. Σ' αυτή την πύλη οδηγούσε μία ράμπα **(52)**. Για την κατασκευή του τείχους αυτής της φάσης χρησιμοποιήθηκε κόκκινος και γκριζός ασβεστόλιθος. Το μέγεθος των ογκολίθων που χρησιμοποιούνται ξεπερνάει τους ογκολίθους των προηγούμενων φάσεων, ενώ χρησιμοποιούνται πολύ περισσότερες ενδιάμεσες μικρές πέτρες για τη στήριξη τους. Οι επιφάνειες δεν είναι πια τόσο καλά επεξεργασμένες. Πέρα από το εντυπωσιακό μέγεθος των ογκολίθων στα επιτεύγματα της εποχής ανήκουν τα οξυκόρυφα τόξα και η κατασκευή ενός οχυρωματικού τοίχου με καμπύλο περίγραμμα.

Στην Κάτω Ακρόπολη αντικαταστάθηκε η οχύρωση των αρχών του 13ου αιώνα (ΥΕ IIIB1) από ένα σχεδόν αυθύπαρκτο ισχυρό τείχος που το πάχος του εγγίζει τα 7 μ. Το τείχος αυτό εδράζεται απευθείας στο φυσικό βράχο και είναι στις κατώτερες στρώσεις του αρμολογημένο με ασπρόχωμα. Οι Σύριγγες, κτιστές κατά τον εκφορικό τρόπο προσβάσεις στις υπόγειες πηγές στη ΒΔ πλευρά του έχουν οικοδομηθεί ταυτόχρονα με αυτό. Στο εσωτερικό του τείχους έχουν εξαιρεθεί 28 συνολικά δωμάτια με τετράγωνο περίγραμμα και οξυκόρυφη απόληξη.

Μερικά από τα δωμάτια διέθεταν και δεύτερο όροφο. Τα περισσότερα απ'αυτά φαίνεται πως υπέστησαν σημαντικές ζημιές κατά το σεισμό του τέλους του 13ου αιώνα, γιατί κλείστηκαν μετά απ'αυτόν.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Ο σημερινός επισκέπτης της Ακρόπολης της Τίρυνθας ακολουθεί την ίδια πορεία με τον αρχαίο κάτοικο ή επισκέπτη. Η είσοδος βρίσκεται στην ανατολική πλευρά, γεγονός που ελαφρά ξενίζει σήμερα, γιατί ο σύγχρονος δρόμος βρίσκεται στα δυτικά της Ακρόπολης. Στην αρχαιότητα όμως ο δρόμος Άργους - Επιδαύρου, από τον οποίο παρέκαμπτε κανείς για να φθάσει στην Τίρυνθα βρισκόταν στα ανατολικά της Ακρόπολης. Την πορεία αυτού του δρόμου περιγράφει με σαφήνεια και βεβαιώνει ο περιηγητής Πausanias (II, 25, 7-9) που επισκέφθηκε την Τίρυνθα το 2ο μ.Χ. αιώνα. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα υπήρχε δρόμος προς την Επίδαυρο που διασταυρωνόταν με τον παραλιακό δρόμο στα βορειοδυτικά της Ακρόπολης.

Η ΑΝΩ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Φθάνοντας λοιπόν κανείς στην Τίρυνθα και αντικρύζοντας τα τείχη συναντούσε ένα τεράστιο κεκλιμένο επίπεδο, μήκους 47 μ. και πλάτους 4,70 μ., με μεγάλο αναλημματικό τοίχο στην ανατολική του πλευρά. Από αυτήν την Ράμπα **(52)**, που ένα τμήμα της έχει ανακατασκευασθεί στη σύγχρονη εποχή, έφθανε κανείς στο επίπεδο της κυρίας εισόδου **(51)** της ακρόπολης. Το άνοιγμα της στη μυκηναϊκή εποχή είχε τις διαστάσεις της ράμπας (4,70 μ.) και έκλεινε με ξύλινη θύρα. Στους ιστορικούς χρόνους το εύρος της διόδου αυτής περιορίστηκε σε 2,50 μ. Περνώντας στο εσωτερικό του τείχους συναντάμε έναν διάδρομο **(50)** που περιβάλλεται ανατολικά και δυτικά από τις παρειές του τείχους της τρίτης και δεύτερης οικοδομικής φάσης αντίστοιχα και συνδέει την Άνω με την Κάτω Ακρόπολη. Στο ανατολικό σκέλος του τείχους, βόρεια της κεντρικής εισόδου, έχει εξαιρεθεί μία κόγχη με οξυκόρυφη απόληξη που ερμηνεύεται ως ιερό κοντά στην πύλη. Η τεθλασμένη πορεία που οδηγεί προς τη Μεγάλη Πύλη **(53)** καθώς και ο τεράστιος πύργος που υψώνεται στο άνοιγμα του τείχους στην πλευρά αυτή αντικατοπτρίζουν τον οχυρωματικής φύσης σχεδιασμό της ακρόπολης που

επαναλαμβάνεται σε όλα τα κρίσιμα σημεία. Η Μεγάλη Πύλη που έχει σχεδόν τις ίδιες διαστάσεις με την Πύλη των Λεόντων στις Μυκίνες και έχει κατασκευασθεί από το ίδιο με εκείνην υλικό, ένα κροκαλοπαγή λίθο, δεν σώζεται δυστυχώς ολόκληρη. Ακέραια διατηρήθηκαν μόνο το μονολιθικό κατώφλι, πλάτους 4 μ., και η δυτική παραστάδα, ύψους 3,20 μ. Η ανατολική παραστάδα σώζεται τμηματικά ενώ δεν υπάρχει πλέον η ανωδομή της πύλης (υπέρθυρο, ανακουφιστικό τρίγωνο, απόληξη). Η πύλη αυτή έκλεινε με δίφυλλη ξύλινη θύρα, όπως μαρτυρούν οι οπές στις οποίες εστρέφετο στο κατώφλι και έκλεινε εσωτερικά με εγκάρσιο δοκάρι. Ο διάδρομος **(54)** νότια της πύλης πρέπει να ήταν στεγασμένος και να εντασσόταν λειτουργικά σ'αυτήν, δημιουργώντας ένα αυθύπαρκτο οικοδόμημα που θα είχε το εντυπωσιακό ύψος των 8 μ. περίπου. Αυτός κατέληγε στη διπλή θύρα **(55)**, την αρχαιότερη είσοδο της ακρόπολης (δεύτερη οικοδομική φάση), από την οποία διακρίνεται σήμερα πολύ αποσπασματικά η θεμελίωση. Ακολουθεί μία πρώτη εξωτερική αυλή **(56)** τραπεζοειδούς κάτοψης που διαμορφώθηκε ανατολικά της εισόδου κατά την δεύτερη οικοδομική φάση του τείχους. Στην ανατολική πλευρά της αυλής κατασκευάσθηκε στην τρίτη φάση στοά με 12 κίονες που εδραζόταν πάνω από τη γαλαρία **(57)** ως πρόσοψη μιας σειράς όμοιων δωματίων με αυτά της γαλαρίας. Από το συγκρότημα αυτό σώζονται σήμερα μόνο 4 βάσεις των κίωνων. Μία παρόμοια κιονοστοιχία με αντίστοιχα δωμάτια πίσω απ' αυτήν πρέπει να πλαισίωνε και τη νότια πλευρά της αυλής. Από το χώρο αυτό κλίμακα θα οδηγούσε στο εσωτερικό της Γαλαρίας **(57)**. Σήμερα δεν σώζεται κανένα ίχνος από την στοά αυτή και η κλίμακα που οδηγεί στη γαλαρία είναι σύγχρονη. Η Γαλαρία **(57)** αποτελεί μαζί με την όμοια της στα νότια Γαλαρία **(59)** ένα από τα εντυπωσιακότερα σημεία της ακρόπολης και ταυτόχρονα ένα σπουδαίο επίτευγμα τεχνικής των μυκηναίων. Αποτελείται από ένα διάδρομο, μήκους 29,10 μ. και πλάτους 1,65 μ. με κατεύθυνση βόρεια-νότια, στην ανατολική πλευρά του οποίου εφάπτονται 6 δωμάτια. Ο διάδρομος και τα δωμάτια έχουν χτιστεί με το εκφορικό σύστημα και απολήγουν σε οξυκόρυφα τόξα. Η εντυπωσιακή αυτή τεχνική στηρίζεται στη σταδιακή προεξοχή των ογκολίθων από το χαμηλότερο προς το ψηλότερο σημείο. Τις δύο έτσι προβαλλόμενες

παρειές στηρίζει μία μοναδική πέτρα στην κορυφή που λειτουργεί ως σφήνα και μεταφέρει τα φορτία προς τις πλευρές. Μία αντίστοιχη Γαλαρία (59) έχει χτιστεί στη νότια πλευρά εξωτερικά της δεύτερης οικοδομικής φάσης του τείχους. Σ' αυτήν οδηγεί μια στεγασμένη κλίμακα που σχηματίζει ορθή γωνία. Οι διαστάσεις της Γαλαρίας (59) διαφοροποιούνται ελαφρά, ο διάδρομος έχει μήκος 21,90 μ. και πλάτος 2,58 μ., ενώ νότια αυτού υπάρχουν πέντε δωμάτια. Η χρήση των συγκροτημάτων αυτών που χρονολογείται στην τρίτη οικοδομική φάση της ακρόπολης δεν είναι σαφής, δεδομένου ότι αυτές ήταν ανοικτές και χρησιμοποιούνταν για το σταυλισμό ποιμνίων κατά την έναρξη της ανασκαφικής έρευνας. Η ερμηνεία τους για αμυντικούς σκοπούς δεν πρέπει να είναι ακριβής, πιθανότερο είναι ότι χρησίμευαν ως αποθηκευτικοί χώροι. Ο όρος Γαλαρία χρησιμοποιείται εδώ για τα υπέργεια συγκροτήματα της Άνω Ακρόπολης σε αντιπαράθεση με τον όρο Σύριγγες που αφορά τις κτιστές υπόγειες προσβάσεις της Κάτω Ακρόπολης.

Ξαναγυρίζοντας ο επισκέπτης στο ανώτερο επίπεδο συναντά μετά την αυλή (56) το Μεγάλο Πρόπυλο του ανακτόρου. Το Μεγάλο Πρόπυλο (1), η μνημειώδης πύλη προς τον πυρήνα του ανακτορικού συγκροτήματος, έχει θεμελιωθεί πάνω στην είσοδο της πρώτης οικοδομικής φάσης του τείχους και έχει τις ίδιες διαστάσεις με αυτήν. Το κτίσμα έχει τετράγωνο περίγραμμα (μήκος πλευράς 13,60 μ.) και ανά δύο κίονες στην ανατολική και δυτική του πρόσοψη εκατέρωθεν του θυραίου τοίχου. Οι πλευρικοί τοίχοι του προπύλου απολήγουν στην ανατολική πλευρά σε παραστάδες. Κατά τη δυτική πλευρά οι τοίχοι κάμπτονται προς το εσωτερικό και απολήγουν στους κίονες της ανατολικής πρόσοψης χωρίς να εφάπτονται με αυτούς. Στο βόρειο τοίχο της δυτικής αίθουσας του προπύλου υπάρχει άνοιγμα για θύρα που οδηγεί στην ανατολική πτέρυγα του ανακτόρου. Το δάπεδο του πρέπει να αποτελούνταν από ισχυρό ασβεστοκονίαμα. Σε αντίθεση με την πύλη της πρώτης οικοδομικής φάσης πάνω στην οποία έχει θεμελιωθεί, το μεγάλο πρόπυλο δεν έχει αμυντικό χαρακτήρα. Είναι μια μεγαλοπρεπής κατασκευή που επιδιώκει τον εντυπωσιασμό του

επισκέπτη. Ο τύπος αυτής της μνημειώδους εισόδου διατηρείται και στους ιστορικούς χρόνους.

Περνώντας ο επισκέπτης από το Μεγάλο Πρόπυλο εισέρχεται στον πυρήνα του ανακτορικού συγκροτήματος που αποτελείται από το Μεγάλο Μέγαρο και την Κεντρική Αυλή και περιβάλλεται από δύο πτέρυγες οικοδομικών συγκροτημάτων, την ανατολική και τη δυτική. Του συγκροτήματος αυτού προτάσσεται μία δεύτερη εξωτερική αυλή (2) και ένα μικρό πρόπυλο (3). Η Εξωτερική Αυλή (2) είναι διπλάσια σε μέγεθος από την προηγούμενη, έχει κανονικό περίγραμμα και κατελάμβανε ολόκληρο το νότιο τμήμα της Άνω Ακρόπολης. Η αυλή αυτή δεν σώζεται σήμερα σε καλή κατάσταση και η αποκατάσταση της είναι υποθετική. Είναι πολύ πιθανό να διέθετε στοά στη δυτική και νότια πλευρά της, με σειρά δωματίων πίσω απ' αυτήν, ενώ στα ανατολικά και βόρεια πλαισιωνόταν από τα δύο πρόπυλα. Από τη νότια πλευρά της αυλής και το συγκρότημα της υποθετικής νότιας στοάς θα γινόταν η πρόσβαση προς τη νότια Γαλαρία (59). Το δάπεδο της αυλής θα πρέπει να αποτελούνταν από ασβεστοκονίαμα που δεν σώζεται σήμερα. Στο ανατολικό τμήμα της βόρειας πλευράς της αυλής υπάρχει ένα επίμηκες κτήριο χωρίς κιονοστοιχία με ανοίγματα στην αυλή. Έχει θεωρηθεί ως εργαστήριο, αρχείο ή αποθήκη. Το κτήριο αυτό εφάπτεται στο δεύτερο **Μικρό Πρόπυλο** (3) που έχει το ίδιο περίγραμμα με το Μεγάλο Πρόπυλο αλλά είναι κατά ένα τέταρτο μικρότερο αυτού και έχει προσανατολισμό βόρεια-νότια. Μέσω του μικρού προπύλου ο επισκέπτης φθάνει στην **Κεντρική Αυλή του ανακτόρου** (4). Η αυλή αυτή που αποτελεί μία ενότητα με το Μεγάλο Μέγαρο περιβάλλεται στις τρεις πλευρές, ανατολική, νότια και δυτική, από κιονοστοιχία, πίσω από την οποία υπήρχαν τοίχοι. Προφανώς ο χώρος χρησιμοποιούνταν για σύντομη παραμονή και παρακολούθηση των θρησκευτικών δρώμενων στο χώρο της αυλής. Μικρά ανοίγματα οδηγούσαν σε διαδρόμους και δωμάτια διέλευσης προς τις πτέρυγες του ανακτόρου.

Στη νότια πλευρά της αυλής και ακριβώς στον άξονα του Μεγάλου Μεγάρου υπάρχει ο βωμός, αναπόσπαστο στοιχείο της θρησκευτικής δραστηριότητας των Μυκηναίων ηγεμόνων.

Η αρχική του μορφή ήταν κυκλική και ασφαλώς θα έφερε επίχρισμα από διακοσμημένο ασβεστοκονίαμα. Ο βωμός αυτός μετασκευάστηκε και παρέμεινε σε χρήση και μετά τους μυκηναϊκούς χρόνους.

Η αρχική του μορφή ήταν κυκλική και ασφαλώς θα έφερε επίχρισμα από διακοσμημένο ασβεστοκονίαμα. Ο βωμός αυτός μετασκευάστηκε και παρέμεινε σε χρήση και μετά τους μυκηναϊκούς χρόνους.

Ακριβώς στον κεντρικό άξονα του βωμού και της μεγάλης αυλής και κατά τη βόρεια πλευρά της έχει οικοδομηθεί το **Μεγάλο Μέγαρο** (5-7). Το μεγαλύτερο κτήριο του ανακτόρου που έχει ιδρυθεί στο ψηλότερο σημείο της ακρόπολης αποτελεί την απόληξη μιας μακράς πορείας εντυπωσιασμού από τη ράμπα, μέσω διαδρόμων, προτύλων και αυλών, μέχρι τον τελικό προορισμό, την έδρα του ηγεμόνα. Η είσοδος στο Μέγαρο γίνεται από δύο χαμηλές βαθμίδες από κόκκινο και γκρίζο ασβεστόλιθο που οδηγούν στον **πρόδομο** (5), μία ανοικτή αίθουσα στην οποία απολήγουν οι μακρές πλευρές του κτηρίου πλαισιώνοντας δύο κίονες. Η διαμόρφωση της πρόσοψης με κίονες μεταξύ των παραστάδων είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του μυκηναϊκού μεγάρου, το οποίο θα διατηρηθεί και στην αρχιτεκτονική των ναών των ιστορικών χρόνων. Οι τοίχοι του προδόμου έφεραν στο κατώτερο σημείο τους επένδυση από κρητικό αλάβαστρο με ανάγλυφη διακόσμηση τριγλύφων με ρόδακες και ανθέμια. Η απόδοση των λεπτομερειών με γαλάζια χρωστική ουσία, τον κύανο, έδωσε το όνομα της στη διακοσμητική ζωφόρο. Τόσο οι τοίχοι πάνω από τη ζωφόρο του κυάνου, όσο και τα δάπεδα καλύπτονταν από ασβεστοκονίαμα που έφερε διακόσμηση στη γνωστή στους μυκηναϊούς τεχνική της νωπογραφίας.

Στη Βόρεια πλευρά του προδόμου τρεις θύρες οδηγούσαν στην αίθουσα (6) που είχε τις ίδιες διαστάσεις με αυτόν. Τα δάπεδα και των δύο δωματίων έφεραν διακόσμηση τετραγώνων που πλαισιώνονταν από ροζέτες. Από το δυτικό τοίχο αυτού του δωματίου υπήρχε πρόσβαση προς το διάδρομο της δυτικής πτέρυγας του ανακτόρου. Ένα κεντρικό άνοιγμα χωρίς ξύλινη θύρα εξάλλου, στη βόρεια πλευρά του δωματίου, οδηγούσε στην κυρίως αίθουσα του Μεγάρου, τον ομηρικό θάλαμο, στα κατεξοχήν ενδιαίτηματα του άνακτα. Η μεγάλη αυτή αίθουσα, διαστάσεων 9,80 x 11,80 μ., καταλαμβάνει το βόρειο ήμισυ

του κτηρίου. Στο κέντρο της αίθουσας σώζονται οι βάσεις από τέσσερις κίονες που στήριζαν τη στέγη και το άνοιγμα της στο κέντρο (οπαίο), απόπου έβγαινε ο καπνός της εστίας και φωτιζόταν το δωμάτιο. Η εστία ανάμεσα στους κίονες έχει 3 μ. διάμετρο και πρέπει να ήταν κυκλική και διακοσμημένη με ασβεστοκονίαμα. Στον ανατολικό τοίχο ακριβώς απέναντι από την εστία βρέθηκε η βάση για το θρόνο του άνακτα. Το δάπεδο ήταν και εδώ διακοσμημένο. Τετράγωνα χωρισμένα από ζώνες με ροζέτες διακοσμούνται εναλλάξ με ένα χταπόδι και ένα ζεύγος δελφινιών που περιβάλλουν ένα τετράγωνο με μοτίβο δικτυωτό. Η διάταξη της διακόσμησης είναι αντίθετη προς την κατεύθυνση του θρόνου. Τη βάση του θρόνου περιέβαλαν 3 ζώνες από ροζέτες. Επίσης διακοσμημένοι πρέπει να ήταν και οι τοίχοι της αίθουσας αυτής. Το Μεγάλο Μέγαρο που αποτελεί το κυριότερο στοιχείο του ανακτορικού πυρήνα οικοδομήθηκε στο 2ο μισό του 13ου αιώνα μετά την ολοκλήρωση της 3ης φάσης του τείχους και είχε σχεδιαστεί ενιαία με τις δύο εξωτερικές αυλές και τη δυτική πτέρυγα του ανακτόρου. Σ' αυτή τη διαδικασία γκρεμίστηκε το δυτικό τμήμα ενός αρχαιότερου ανακτόρου που είχε οικοδομηθεί μετά την επέκταση της 2ης φάσης του τείχους, στο πρώτο μισό του 13ου αιώνα. Ο πυρήνας ωστόσο αυτού του ανακτόρου διατηρήθηκε και συνέχισε να χρησιμοποιείται ως ανατολικό τμήμα του ανακτόρου ή ως αυτόνομο δεύτερο ανάκτορο μέχρι την πυρκαγιά. Από το ανάκτορο της 1ης φάσης του τείχους του 14ου αιώνα έχουν σωθεί τμήματα από τις τοιχογραφίες που το κοσμούσαν μέσα στην επίχωση του ανακτόρου του 13ου αιώνα. Δυτικά του μεγάλου μεγάρου και της μεγάλης αυλής, σύγχρονη με το συγκρότημα αυτό, εκτείνεται η δυτική πτέρυγα του ανακτόρου που οριοθετείται στη δυτική πλευρά από την πλευρά του τείχους της δεύτερης φάσης. Το νότιο τμήμα της έχει σε μεγάλο βαθμό καταστραφεί. Η πρόσβαση στην πτέρυγα αυτή γίνεται από ένα άνοιγμα στο δυτικό τοίχο της δεύτερης αίθουσας του μεγάλου μεγάρου προς ένα κλιμακωτό διάδρομο **(9)** που οδηγεί σε ένα άλλο διάδρομο **(12)** με κατεύθυνση δό-ρεια-νότια, ο οποίος χωρίζει τη δυτική πτέρυγα σε δύο τμήματα (δυτικό και ανατολικό). Δυτικά αυτού υπάρχουν τρία μεγάλα οικοδομήματα **(12α, 13, 13α)** που χρησίμευαν ως κατοικίες. Στην ανατολική πλευρά κυριαρχεί το

λεγόμενο λουτρό **(11)**. Το δάπεδο του αποτελείται από μονόλιθο ασβεστολιθικό ογκόλιθο βάρους 20 τόνων με κλίση προς τα ΒΑ για την απορροή των υδάτων. Περιμετρικά διακρίνεται σειρά από ζεύγη οπών για την στερέωση της επένδυσης που θα στεγανοποιούσε τα τοιχώματα. Τα νερά κυλούσαν στο φωταγωγό **(10)** και από κει στον κεντρικό αποχετευτικό αγωγό του ανακτόρου. Η χρήση του λουτρού πρέπει να συνδεθεί με λατρευτικές τελετουργίες.

Βόρεια αυτού και του φωταγωγού υπάρχει κλιμακοστάσιο για ξύλινη σκάλα που θα οδηγούσε είτε στην επίπεδη στέγη είτε στο δεύτερο όροφο. Η δυτική πτέρυγα απολήγει σε ανοικτή κλίμακα προς τη Μέση ακρόπολη και σε διάδρομο **(15)** που οδηγεί πίσω από το μεγάλο μέγαρο στην ανατολική πτέρυγα. Και εδώ τα δάπεδα και οι τοίχοι των κτηρίων ήταν διακοσμημένα με τοιχογραφίες. Με το διάδρομο **(19)** οδηγούμαστε στην ανατολική πτέρυγα του ανακτόρου. Ο διάδρομος **15** συνδέεται με τον διάδρομο **19** που περιβάλλει από τις τρεις πλευρές ένα μέγαρο **(17-18)** μικρότερο κατά το ήμισυ από το μεγάλο μέγαρο. Αυτό αποτελείται από δύο δωμάτια, τον πρόδομο χωρίς κίονες μεταξύ των παραστάδων και την κυρίως αίθουσα που είχε ορθογώνια εστία στο κέντρο χωρίς περιβάλλοντες κίονες και θέση για το θρόνο στα ανατολικά αυτής. Εδώ δεν υπήρχε λίθινο βάθρο αλλά η θέση του θρόνου σηματοδοτούνταν από ασβεστοκονίαμα με διακόσμηση δικτυωτών τετραγώνων που εναλλάσσονταν με κόκκινο, γαλάζιο και κίτρινο πλαίσιο και περιβάλλονταν από ρόδακες. Νότια από το μικρό μέγαρο υπήρχε αυλή (16) με κιονοστοιχία που ίσως ήταν αρχικά στον άξονα του μεγάρου. Τμήμα της έχει καταληφθεί από το μεγάλο μέγαρο που είναι κατά συνέπεια μεταγενέστερο από το μικρό και όλη την ανατολική πτέρυγα. Το αρχαιότερο αυτό μέγαρο κατασκευάστηκε μετά τη δεύτερη φάση του τείχους και, όταν κατά την τρίτη οικοδομική φάση του τείχους κατασκευάστηκε το μεγάλο μέγαρο, αυτό διατηρήθηκε και επισκευάστηκε. Η ερμηνεία του ως μέγαρο της Βασίλισσας δεν μπορεί να τεκμηριωθεί. Πρόκειται προφανώς για ένα δευτερεύον ανάκτορο, του οποίου η ακριβής χρήση είναι άγνωστη. Ανατολικά του μικρού μεγάρου υπάρχουν δωμάτια που χωρίζονται πάλι από ένα διάδρομο (23) με κατεύθυνση βόρεια-νότια. Το κτήριο (22-21) έχει τη δομή ενός μεγάρου

και διακοσμημένο δάπεδο στον πρόδρομο από δελφίνια και χταπόδια. Ανατολικά του διαδρόμου (23) υπάρχει σειρά δωματίων, όπως και στη δυτική πτέρυγα. Μπροστά από αυτά συναντούμε πάλι ένα κλιμακοστάσιο για ξύλινη σκάλα. Νότια της αυλής (16) ανοίγεται η αυλή (30). Στα δυτικά της υπάρχει μικρή αίθουσα με πρόσοψη στην αυλή και δύο κίονες εν παραστάσι. Από την νότια πλευρά αυτής της αίθουσας ένα άνοιγμα προς το διάδρομο (36) οδηγεί πάλι στο μεγάλο πρόπυλο (1). Στα ανατολικά του διαδρόμου ένας ακόμη αύλειος χώρος καταλήγει στα νότια σε συγκρότημα δωματίων (38), σύγχρονο προφανώς με την κατασκευή του προπύλου.

Η ΜΕΣΗ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Από την Άνω προς τη Μέση Ακρόπολη οδηγεί μια ανοικτή, κλίμακα στα ΒΔ του ανακτόρου στην απόληξη του διαδρόμου (14, 14α). Η Μέση Ακρόπολη (49) βρίσκεται σε επίπεδο χαμηλότερο κατά 2 μ. από το ανάκτορο. Ορίζεται προς τα νότια από το Βόρειο αναλημματικό τοίχο του ανακτόρου, ενώ από τις άλλες πλευρές, βόρεια, ανατολική :-αι δυτική, από το τείχος της 2ης φάσης. Το τείχος αυτό έχει πλάτος κατά τη βόρεια πλευρά 7 μ. και δεν αφήνει πρόσβαση προς την Κάτω Ακρόπολη και την είσοδο προς την Άνω Ακρόπολη στα ανατολικά. Η μόνη έξοδος πρέπει να ήταν προς το δυτικό κλιμακοστάσιο μέσω του πύργου της Μέσης Ακρόπολης, προς τον οποίο οδηγεί πλακόστρωτος διάδρομος σχεδόν εντελώς κατεστραμμένος σήμερα. Η χρήση της Μέσης Ακρόπολης δεν μας είναι σαφής, διότι στο χώρο αυτό έχουν γίνει μόνο δοκιμαστικές τομές στη διάρκεια των παλιών ανασκαφών. Ο χώρος πρέπει να είχε χρησιμοποιηθεί στις εποχές πριν την ανέγερση του ανακτορικού συγκροτήματος (Πρωτοελλαδική-Μεσοελλαδική) αλλά και στην Υστεροελλαδική. Τα λείψανα ενός κεραμικού κλιβάνου της Υστεροελλαδικής εποχής ίσως υποδηλώνουν τη λειτουργία εργαστηρίων στο χώρο αυτό. Το δυτικό κλιμακοστάσιο (47) αποτελεί ένα εξαιρετικό επίτευγμα της μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής που έχει σαφέστατο αμυντικό χαρακτήρα. Προστατεύεται από έναν προμαχώνα που δημιουργεί η δρεπανοειδής επέκταση του τείχους της τρίτης

φάσης. Αυτό το τμήμα του τείχους είναι το μοναδικό με καμπύλο περίγραμμα. Το μέγιστο πλάτος του είναι 7 μ. Το καμπύλο τμήμα του τείχους αρχίζει στα νότια στο ύψος της μεγάλης αυλής και καταλήγει στα βόρεια στον πύργο (48) που υπήρχε ήδη στη δεύτερη φάση του τείχους. Μία μικρών διαστάσεων πυλίδα με ύψος μόλις 2,5 μ. εξωτερικά κτισμένη κατά τον εκφορικό τρόπο, χωρίς ίχνη για θύρα διασχίζει το τείχος λοξά από ΝΔ προς ΒΑ. Απέναντι από την πυλίδα διαμορφώνεται άνδηρο απόπου οι υπερασπιστές της εισόδου αυτής θα μπορούσαν με ευκολία να κα-ταβάλουν τους επιτιθέμενους. Επίσης υπερασπιστές μπορούσαν να στέκονται και πάνω στο άνδηρο του ανακτόρου και πάνω στο καμπύλο σκέλος του τείχους. Η καμπύλη πορεία της κλίμακας δεν άφηνε περιθώρια κάλυψης στους εισβολείς. Στο τέλος της κλίμακας που οδηγούσε στον πύργο υπήρχε μεγάλος λάκκος που λειτουργούσε ως παγίδα και καθιστούσε τον πύργο απόρθητο.

Η ΚΑΤΩ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Το βόρειο και χαμηλότερο έξαρμα του λόφου της Τίρυνθας, η Κάτω Ακρόπολη οχυρώθηκε για πρώτη φορά στις αρχές του 13ου αιώνα π.Χ (ΥΕ ΙΙΒ1). Η οχύρωση αυτή αντικαταστάθηκε κατά την τρίτη οικοδομική φάση του τείχους στα μέσα του 13ου αιώνα (ΥΕ ΙΙΒ2) από ένα ισχυρό τείχος πάχους έως και 7 μ. που ακολουθεί το φυσικό περίγραμμα του λόφου και επεκτείνεται στα νότια μέχρι να συναντήσει την οχύρωση της Μέσης και της Ανω Ακρόπολης. Παρά τις δοκιμαστικές ανασκαφικές έρευνες που πραγματοποίησαν στο χώρο αυτό τόσο ο Schliemann (1884) όσο και ο Dragendorff (1913), στις οποίες βρέθηκαν ίχνη κτηρίων και κεραμική της Πρωτοελλαδικής και της Μυκηναϊκής εποχής, η Κάτω Ακρόπολη παρέμεινε για πολλές δεκαετίες ανερευνήτη. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960, όταν ήλθαν στο φως εξ αφορμής των εργασιών αποκατάστασης της δυτικής πλευράς του τείχους οι κτιστές προσβάσεις στο υπόγειο νερό, οι λεγόμενες σύριγγες και πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές στο ΒΔ της τμήμα, επικρατούσε η άποψη ότι ολόκληρος ο χώρος της Κάτω Ακρόπολης ήταν ακατοίκητος στα μυκηναϊκά χρόνια και είχε οχυρωθεί για να χρησιμεύει ως καταφύγιο

των κατοίκων της πόλης της Τίρυνθας σε περίπτωση επίθεσης και πολιορκίας. Με τις ανασκαφές καταρχήν της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (Ν. Βερδελής) και στη συνέχεια του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου (P. Grossmann και J. Schafer) ήλθαν στο φως λείψανα από τέσσερα μυκηναϊκά κτήρια μεταγενέστερα της οικοδόμησης του τείχους που είχαν καταστραφεί στα τέλη της ΥΕ ΙΠΒ και καλύπτονται από ένα στρώμα της ΥΕ ΠΙΓ. Τα νέα αυτά δεδομένα έστρεψαν το επιστημονικό ενδιαφέρον στην Κάτω Ακρόπολη και κατέστησαν σαφή την ανάγκη της συστηματικής διερεύνησης του χώρου αυτού που όντας άθικτος από τους παλιούς ανασκαφείς προσέφερε τη δυνατότητα μιας σύγχρονης ανασκαφής με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων για την οικοδομική εξέλιξη στα προϊστορικά χρόνια και την επίλυση πολλών ερωτημάτων που παρέμεναν επί δεκαετίες αναπάντητα. Η συστηματική έρευνα διεξήχθη στα έτη 1976 έως 1986 από τον κορυφαίο προϊστορικό αρχαιολόγο Klaus Kilian, ως εκπρόσωπο του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου. Οι έρευνες του Kilian που πραγματοποιήθηκαν με σύγχρονες ανασκαφικές μεθόδους και διεπιστημονική συνεργασία ήταν καθοριστικές για την πορεία της αρχαιολογίας της μυκηναϊκής εποχής. Οχι μόνο διευκρινίστηκε η ακολουθία των οικοδομικών φάσεων χρήσης της Κάτω Ακρόπολης κατά την Πρωτοελλαδική και Μυκηναϊκή εποχή αλλά δημιουργήθηκε και ένα δεσμευτικό σύστημα χρονολόγησης της αντίστοιχης κεραμεικής. Επιπρόσθετα κατέστη σαφές ότι η παρακμή της Τίρυνθας και η κατάρρευση του ανακτορικού συστήματος διακυβέρνησης δεν οφειλόταν στην καταστροφική δράση εισβολέων αλλά συνδεόταν με την έντονη σεισμική δραστηριότητα κατά τη διάρκεια του 12ου αιώνα π.Χ.

Η Κάτω Ακρόπολη συνδέεται μέσω της βόρειας προέκτασης του διαδρόμου (50) με την Άνω Ακρόπολη, έχει όμως και δύο δικές τις προσβάσεις. Μια μικρή είσοδο στην καμπή της δυτικής πλευράς του τείχους μεταξύ της Μέσης και της Κάτω Ακρόπολης που έκλεινε με θύρα όπως βεβαιώνουν τα ίχνη ζώων στις στρόφιγγες της στο μονόλιθο κατώφλι, και ένα άνοιγμα στη βόρεια κορυφή του τείχους χωρίς ίχνη για ύπαρξη θύρας. Το άνοιγμα αυτό που προστατεύεται από ένα φυλακείο στην ανατολική πλευρά του τείχους βρισκόταν πολύ

ψηλότερα από το εξωτερικό επίπεδο και η πρόσβαση σ' αυτό πρέπει να γινόταν με φορητή ξύλινη κλίμακα. Αντίθετα στην είσοδο της δυτικής πλευράς οδηγεί λίθινη κλίμακα.

Στο δεύτερο μισό του 13ου αιώνα π.Χ. (ΥΕ ΙΙΙΒ2), μετά την ολοκλήρωση της οχύρωσης, αναπτύσσεται μια τεράστια οικοδομική δραστηριότητα, η οποία καταστρέφει με τις επεμβάσεις της τα λείψανα των προγενέστερων μυκηναϊκών περιόδων και της Με-σοελλαδικής εποχής. Η Κάτω Ακρόπολη διαμορφώνεται σε άνδηρα και οικοδομείται με ένα ενιαίο σχέδιο. Τα κτήρια παρατάσσονται κατά μήκος των τειχών και χωρίζονται από υπαίθριους διαδρόμους με κατεύθυνση βόρεια-νότια. Ένας κεντρικός δρόμος οδηγούσε από τη βόρεια πύλη στα νότια της Κάτω Ακρόπολης και συνδεόταν με το διάδρομο **(50)** που οδηγούσε στην Άνω Ακρόπολη. Συνολικά ερευνήθηκαν δέκα κτηριακά συγκροτήματα (κτήρια **I-X**), τα οποία χρησίμευσαν ως οικίες αλλά και ως εργαστηριακοί χώροι για την επεξεργασία μετάλλων και πολύτιμων υλικών. Παρόμοιες χρήσεις μαρτυρούνται και για τα δωμάτια μέσα στο τείχος. Καθαρά για λατρευτικούς σκοπούς χρησιμοποιήθηκε το δωμάτιο **(123)** του κτηρίου **(VI)** που ονομάστηκε από τον Kiliau «οικία της ιέρειας». Τα κτήρια της περιόδου αυτής ισοπεδώθηκαν από έναν καταστροφικό σεισμό στα τέλη της ΥΕ ΙΙΙΒ2 (1200 π.Χ.).

Μετά την καταστροφή ο χώρος καθαρίστηκε και ανοικοδομήθηκε. Πάνω στο ισοπεδωμένο στρώμα των ερειπίων της προηγούμενης φάσης χτίστηκαν οικίες ισόγειες σε αραιή διάταξη και χωρίς κανένα συγκεκριμένο σχέδιο. Μεταξύ των οικιών αφήνονται τώρα μεγάλοι ελεύθεροι χώροι, ενώ κλείνονται και παύουν να χρησιμοποιούνται τα μισά από τα δωμάτια του τείχους. Η ΥΕ ΠΙΓ περίοδος που κατά την ανασκαφική μαρτυρία της Κάτω Ακρόπολης διαρκεί περισσότερο απότι πίστευαν παλιότερα (1200-1050 π.χ.), ενώ στην πεδιάδα έξω από τα τείχη οργανώνεται ένας οικισμός με πολεοδομικό ιστό έκτασης 25 εκταρίων. Παρά την ευτέλεια που παρουσιάζει ο οικισμός της Κάτω Ακρόπολης, μαρτυρείται η χρήση ενός με-γαρόσχημου κτηρίου ως ιερού (δωμάτιο **117-110α**) που έδωσε σημαντικά λατρευτικά αντικείμενα μεταξύ των οποίων τα εντυπωσιακά μεγάλου μεγέθους ειδώλια που εκτίθενται στο Μουσείο Ναυπλίου. Κατά την τελευταία φάση της ΥΕ ΠΙΓ

περιόδου (1070-1050 π.Χ) παρατηρείται μια σταδιακή τάση εγκατάλειψης της κατοίκησης της Κάτω Ακρόπολης. Λίγα χρόνια αργότερα κατά την έναρξη της εποχής του Σιδήρου πολύ λίγες δραστηριότητες μπορούν να βεβαιωθούν στο χώρο αυτό.

Η ΠΟΛΗ

Στην πεδινή έκταση κάτω και γύρω από την Ακρόπολη της Τίρυνθας, έχουν γίνει ανασκαφικές έρευνες σε περιορισμένης έκτασης ανασκαφικούς τομείς, κατά τη διάρκεια όλων των ανασκαφικών περιόδων, με στόχο να διευκρινιστεί η έκταση του οικισμού και ο χρονικός του συσχετισμός με τα ευρήματα της ακρόπολης. Στον τομέα «Η» κάτω από την ανατολική γαλαρία, ήλθαν στο φως λείψανα της προϊστορικής κατοίκησης από τη Μεσοελλαδική εποχή και την πρώιμη μυκηναϊκή περίοδο ΥΕ ΠΒ (1450-1400 π.Χ.). Η πρώιμη ανακτορική περίοδος (ΥΕ ΙΙΙ Α1) δεν αντιπροσωπεύεται, ενώ έχουν εντοπισθεί τμήματα ενός κτηρίου της ΥΕ ΠΙΒ (οικία Μ), ενός μεγάρου της ΥΕ ΠΙΓ (οικία W). Στον τομέα «Ρ», νοτιοανατολικά της ακρόπολης, βρέθηκαν αρχιτεκτονικά λείψανα που χρονολογούνται από την ΥΕ Ι-ΙΙ έως και την ΥΕ ΙΙΙΑ περίοδο. Δεν υπάρχουν ενδείξεις κατοίκησης από την ΥΕ ΠΙΒ και μετά. Στον τομέα «G1» βρέθηκε στα ερείπια ενός σπιτιού της ύστερης μυκηναϊκής εποχής ένας θησαυρός με κυρίως μεταλλικά ευρήματα που χρονολογούνται από τον 16ο έως τον 11ο αι. π.Χ. Στα δυτικά της ακρόπολης (τομέας Stadt-West) βεβαιώνεται η κατοίκηση επίσης κατά την πρώιμη μυκηναϊκή εποχή (ΥΕ ΠΙΑ) με συγκροτήματα οικιών Τέλος στα βορειοδυτικά της ακρόπολης (τομέας Stadt-Nordwest) ερευνήθηκε κτηριακό συγκρότημα της πρώιμης ΥΕ ΠΙΓ φάσης. Παρά την αποσπασματικότητα των πληροφοριών από τις μεμονωμένες αυτές ανασκαφές μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η πεδινή έκταση γύρω από την ακρόπολη που συνήθως χαρακτηρίζεται με τον όρο «πόλη» κατοικήθηκε ήδη από τα μεσοελλαδικά και ίσως και από τα πρωτοελλαδικά χρόνια αδιάλειπτα έως το τέλος της μυκηναϊκής εποχής. Ο οικισμός αυτός πρέπει να είχε αραιή διάταξη μέχρι και την τελευταία μυκηναϊκή εποχή (ΥΕ ΠΙΓ), στα χρόνια μετά το μεγάλο σεισμό, οπότε

παρατηρήθηκε μια επέκταση του που ίσως οφείλεται σε προσέλευση κατοίκων από άλλες θέσεις, σε κάποιο είδος «συνοικισμού». Η έκταση του οικισμού στην πρώιμη ΥΕ ΠΙΓ φάση υπολογίζεται σε 25 εκτάρια. Στα χρόνια που ακολουθούν ωστόσο μέχρι το τέλος της μυκηναϊκής εποχής παρατηρείται σταδιακή μείωση του πληθυσμού και τάση εγκατάλειψης της Τίρυνθας.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Η ΥΠΟΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (1050-900 π.Χ)

Το τέλος της μυκηναϊκής εποχής και η μετάβαση στην εποχή του Σιδήρου αποτελεί, όχι μόνο στην Τίρυνθα, ένα σκοτεινό κεφάλαιο της αρχαιολογικής επιστήμης που σχετίζεται με την έλλειψη επαρκών αρχαιολογικών δεδομένων. Τα οικιστικά λείψανα είναι σπάνια και σώζονται πολύ αποσπασματικά. Κυρίως το «Βασίλειο των νεκρών» παρέχει πληροφορίες για τη σημαντική αυτή μετάβαση. Όπως έδειξαν οι τελευταίες έρευνες, στην Τίρυνθα παρατηρείται μια συνέχιση της ανθρώπινης παρουσίας μετά το τέλος της μυκηναϊκής εποχής, στους χρόνους της λεγόμενης υπομυκηναϊκής και της πρωτογεωμετρικής περιόδου. Πολύ αποσπασματικά λείψανα κατοίκησης ή τουλάχιστον χρήσης του χώρου μορτυρονται για την Κάτω Ακρόπολη και την περιοχή της πόλης. Επίσης έχουν εντοπισθεί πολυάριθμοι τάφοι που κατανέμονται σε ομάδες γύρω από την Ακρόπολη. Η αποσπασματικότητα των καταλοίπων δεν επιτρέπει τη σίγουρη ανασύσταση της έκτασης και της μορφής της κατοίκησης. Ίσως να χτίστηκαν στη δυτική πλευρά της Κάτω Ακρόπολης μεμονωμένες οικίες και να χρησιμοποιήθηκαν ξανά χώροι που δεν είχαν καταστραφεί εντελώς, όπως τα δωμάτια του τείχους και ο χώρος κοντό: στις Σύριγγες. Έξω και γύρω από την Ακρόπολη μαρτυρείται μια αραιή κατοίκηση σε οικίες που καταστράφηκαν από φωτιά στα τέλη της πρωτογεωμετρικής εποχής. Ο εντοπισμός των τάφων δίπλα στο χώρο κατοίκησης υπογραμμίζει τον αυτόνομο χαρακτήρα αυτών των μονάδων που μπορούν να ερμηνευθούν ως αγροκτήματα. Η ομαλή εξέλιξη της κε-ραμεικής και των αντικειμένων από μέταλλο Βεβαιώνει την πολιτισμική συνέχεια μετά το τέλος της μυκηναϊκής εποχής. Η αλλαγή στην οργάνωση της κατοίκησης και του ενταφιασμού μαρτυρεί μια νέα αντίληψη που δεν είναι απαραίτητο να οφείλεται σε επήλυδες, φορείς ενός «Βαρβαρικού» πολιτισμού. Μπορεί κάλλιστα να αποτελεί μια ενδογενή εξέλιξη, αποτέλεσμα της προσαρμογής στις νέες

οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Πάντως η διαφοροποίηση των ταφικών κτερισμάτων μεταξύ των διαφορετικών ταφικών ομάδων Βεβαιώνει μια κοινωνική διαφοροποίηση ήδη σ' αυτήν την πρώιμη εποχή. Ίσως εδώ να παρουσιάζονται τα πρώτα στοιχεία για την έναρξη της διαδικασίας αστικοποίησης της Τίρυνθας. Μια αργή πορεία από τον «οίκο» στην «πόλη» αρχίζει ήδη μετά την κατάρρευση των μυκηναϊκών ανακτόρων.

Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (900-700 πΧ)

Ο Βόθρος - Ο Βωμός - Ο Ναός

Ανατολικά της θύρας που συνδέει την αυλή **(30)** με την αυλή του κτηρίου **(29)** της ανατολικής πτέρυγας του ανακτόρου ερευνήθηκε το 1926 ένας λάκκος-αποθέτης, ο λεγόμενος βόθρος, που περιείχε κυρίως κερα-μεική και λίγα μεταλλικά αντικείμενα. Ταρχαιότερα ευρήματα χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική εποχή και τα νεότερα γύρω στα 650 π.Χ., η πλειοψηφία ωστόσο των αφιερωμάτων ανήκει χρονολογικά στο τέλος της γεωμετρικής και στην υπογεωμετρική περίοδο. Η ποιότητα των ευρημάτων, μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται οι πήλινες ασπίδες και οι μάσκες που εκτίθενται στο Μουσείο Ναυπλίου, και η διατήρησή τους, τα περισσότερα ευρήματα είναι θραυσμένα πριν την απόρριψή τους και φέρουν ίχνη δευτερογενούς καύσης, συνηγορούν για τον χαρακτηρισμό τους ως αφιερώματα. Είναι πολύ πιθανόν πως ορισμένα από αυτά ήταν ανηρτημένα σ' ένα ιερό χώρο ενώ άλλα χρησίμευσαν για τελετουργίες πιθανά στο χώρο ενός βωμού. Το εύρημα του βόθρου συνδέθηκε για τους λόγους αυτούς με την μετασκευή του βωμού στο χώρο της μεγάλης αυλής και με το επίμηκες κτήριο που καλύπτει το ανατολικό τμήμα του μεγάλου μεγάρου της μυκηναϊκής εποχής. Έτσι θεωρήθηκε ότι το κτήριο αυτό είναι ένας ναός των γεωμετρικών χρόνων, που ιδρύθηκε στο χώρο του μυκηναϊκού

Μεγάρου και στον οποίο πρέπει να λατρευόταν η θεά Ήρα. Δυστυχώς η πλήρης αποκάλυψη του κτηρίου αυτού ήδη από την εποχή του Schliemann έχει στερήσει την έρευνα από πολύτιμες ανασκαφικές ενδείξεις που θα μπορούσαν να δώσουν μία οριστική απάντηση στο ακόμη και σήμερα αναπάντητο ερώτημα σχετικά με τη χρήση και τη χρονολόγηση του κτηρίου. Βέβαιο μπορεί να θεωρηθεί ωστόσο ότι στο χώρο του μυκηναϊκού ανακτόρου ελάμβαναν χώρα κάποιου λατρευτικού χαρακτήρα δραστηριότητες, όπως μαρτυρούν τα αφιερώματα του βόθρου.

Πέραν των σημαντικών αυτών ευρημάτων ένα γεωμετρικό στρώμα εντοπίσθηκε και στο διάδρομο (50) στο ύψος της κόγχης, βόρεια της εισόδου, πάνω από πεσμένους από το τείχος ογκόλιθους. Εξάλλου στην Κάτω Ακρόπολη παρότι δεν έχουν εντοπισθεί αρχιτεκτονικά ευρήματα συναντάται κεραμει-κή κυρίως κοντά στα δωμάτια του τείχους. Στην πόλη έξω από τα τείχη η μαρτυρία είναι καλύτερη αφού σε διάφορα σημεία, κυρίως δυτικά και βορειοδυτικά έχουν ερευνηθεί στρώματα, πηγάδια, αποσπασματικά τμήματα οικιών και μεγάλος αριθμός τάφων. Όπως γίνεται φανερό από τα ευρήματα η κατοίκηση συνεχίζεται στην Τίρυνθα σε όλη τη διάρκεια της γεωμετρικής εποχής. Λόγω της απλής μορφής των κατοικιών της εποχής αυτής και της δραστηριότητας στο χώρο κατά τις μεταγενέστερες εποχές, μέχρι και τη βλαπτική καλλιεργητική δραστηριότητα των ημερών μας, δεν έχουν σωθεί καλά διατηρημένα λείψανα του οικισμού που πρέπει να εκτεινόταν στην πεδινή έκταση έξω από την ακρόπολη και κυρίως στη δυτική της πλευρά. Ο οικισμός αυτός πρέπει να είχε ακόμη τη μορφή μικρών αγροκτημάτων με αραιή διάταξη, γεγονός που βεβαιώνεται και από την έλλειψη ενός ή περισσότερων οργανωμένων νεκροταφείων πέρα από τα όρια του οικισμού. Και στη γεωμετρική εποχή οι τάφοι οργανώνονται σε μικρές ομάδες που είναι όμορες με τα οικιστικά λείψανα.

ΑΡΧΑΪΚΗ ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Οι αρχαιολογικές ενδείξεις για τους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους είναι μεμονωμένες και σποραδικές. Δεν έχουν εντοπισθεί οικιστικά λείψανα και έτσι ως κύρια πηγή πληροφοριών παραμένουν οι επιγραφές των Συριγγών και τα δεκάδες αφιερώματα. Ειδώλια γυναικών, μικκύλα αγγεία, άνθη, καρποί και στεφάνια από πηλό βρέθηκαν σε μεγάλες ποσότητες το 1907-1909 στην κεντρική οδόντωση του ΝΑ τμήματος του τείχους, στον ίδιο χώρο που είχε Βρει ειδώλια και ο Schliemann. Παρότι δεν είναι σαφές αν τα αφιερώματα αυτά βρέθηκαν στη θέση τους ή έχουν απορριφθεί εκεί, η παρουσία τους βεβαιώνει τη συνέχιση της λατρείας στην Άνω Ακρόπολη και κατά τους χρόνους αυτούς. Τέτοια αφιερώματα σε μικρότερες ποσότητες έχουν βρεθεί σε πολλά σημεία της ακρόπολης, στις πλαγιές του λόφου και στην πόλη. Στην αρχαϊκή εποχή εξάλλου μετασκευάστηκε για άλλη μια φορά ο βωμός στην κεντρική αυλή του μυκηναϊκού ανακτόρου. Το πολύ σημαντικό δωρικό κιονόκρανο που ανήκει στα αρχαιότερα του τύπου βρέθηκε εντοιχισμένο σ' ένα μεταγενέστερο τοίχο πάνω στην κεντρική αυλή. Ανήκε προφανώς σ' ένα ναό που η θέση του δεν έχει εντοπισθεί και στον οποίο μάλλον ανήκαν και διάφορα πήλινα αρχιτεκτονικά μέλη από τη στέγη. Η λατρεία συνεχίστηκε όπως μαρτυρούν τα αφιερώματα σίγουρα μέχρι το τέλος του 5ου ίσως και στον 4ο αιώνα. Το πρόβλημα της χρήσης σ' αυτούς τους χρόνους του κτηρίου που έχει ερμηνευθεί ως γεωμετρικός ναός δεν μπορεί δυστυχώς να επιλυθεί λόγω ελλείψεως ανασκαφικών δεδομένων. Ένα κτίσμα των κλασικών χρόνων εντοπίστηκε εξάλλου νότια των συριγγών και χρονολογείται στα μέσα του 5ου αιώνα πρέπει όμως να χρησιμοποιήθηκε μέχρι τον πρώιμο 4ο αι. Τμήμα του εισχωρούσε στο εσωτερικό ενός από τα δωμάτια του τείχους σε επίπεδο πολύ υψηλότερο από αυτό των μυκηναϊκών στρωμάτων. Οι

επιγραφές που ανακαλύφθηκαν το 1962 έχουν χαραχθεί πάνω στην κάλυψη των Συριγγών της Κάτω Ακρόπολης και αποτελούν σημαντική μαρτυρία για την Τίρυνθα των ιστορικών χρόνων. Από τους 23 συνολικά ενεπίγραφους λίθους βρίσκονται σήμερα μόνο δύο στην αρχική τους θέση στη νότια σύριγγα, ενώ οι υπόλοιποι έχουν τοποθετηθεί στα βόρεια της βόρειας σύριγγας. Οί επιγραφές που ανήκουν στο τοπικό αργειακό αλφάβητο και έχουν χαραχθεί βουστροψη-δόν⁵ αποτελούν το σημαντικότερο δείγμα αυτής της χαρακτηριστικής για τα πρώιμα αρχαϊκά χρόνια γραφής. Παρά την αποσπασματική τους διατήρηση αφήνουν να διαφανεί ότι η Τίρυνθα ήταν στην πρώιμη αρχαϊκή περίοδο μία πολιτικά οργανωμένη κοινότητα, στην οποία λατρευόταν ο Δίας και η Αθηνά.

Οι λατρείες των θεών στην Τίρυνθα

Η λατρεία της Ήρας είναι συνδεδεμένη με την Τίρυνθα από πολλές αρχαίες πηγές. Κατά τον Ευσέβιο (Praep. Ev. III 8,1) στην Τίρυνθα είχε ιδρυθεί από τον Πείραντα ή Πεί-ρασο, γιο του Αργού, το πρώτο ιερό της Ήρας. Πρώτη ιέρεια ήταν η κόρη του, η οποία κατά τον Κλήμη τον Αλεξανδρέα, κοσμούσε τον κίονα της θεάς (Strom. 1,24), προφανώς ένα ανεικονικό είδωλο. Κατά άλλη παράδοση ο Πείρασος σμίλευσε το πρώτο είδωλο της θεάς σε ξύλο απιδιάς που φύτευε στην Τίρυνθα. Η Ήρα παίζει κάποιο ρόλο και στο μύθο των Προϊτίδων που φαίνεται πως τιμωρήθηκαν με μανία από τη θεά, γιατί περιγέλασαν το είδωλο της. Τέλος ο Πausanias είδε στο Ηραίο του Αργού⁶ ένα καθήμενο ξύλινο είδωλο της Ήρας που το είχαν αρπάξει από την Τίρυνθα οι Αργίτες (II 17,5 VIII 46,2). Είναι πολύ πιθανό ότι ο χώρος λατρείας της Ήρας βρισκόταν στην Ανω Ακρόπολη, όπως μαρτυρούν τα δεκάδες αφιερώματα μεταξύ των οποίων και ειδώλια που απεικονίζουν τη θεά. Οί τύποι των δεκάδων ειδωλίων είναι βεβαία αδιάγνωστοι στην αρχαϊκή εποχή αλλά από την κλασική εποχή υπάρχουν ορισμένοι που μπορούν

να ταυτιστούν με τη θεά. Εξάλλου στη βάση ενός κλασικού σκύφου έχει βρεθεί εγχάρακτη επιγραφή με το όνομα της Ήρας. Η λατρεία της Αθηνάς δεν παραδίδεται από τους αρχαίους συγγραφείς αλλά μαρτυρείται από τα αρχαιολογικά ευρήματα. Το 1912-13 στην περιοχή της εισόδου στην οχύρωση (S1) και στο διάδρομο βόρεια και νότια αυτής έγιναν ανασκαφές μέχρι το επίπεδο του μυκηναϊκού δαπέδου. Τότε στο διάδρομο προς την Κάτω Ακρόπολη, απέναντι από το δωμάτιο του τείχους, βρέθηκε η γωνία ενός τοίχου από μυκηναϊκούς ογκόλιθους σε δεύτερη χρήση που μεταξύ τους υπήρχαν κεραμίδια. Κάτω απ αυτή ανάμεσα στους ογκόλιθους που είχαν καταρρεύσει από το τείχος βρέθηκαν όστρακα των ιστορικών χρόνων και δύο χάλκινα αναθηματικά αρχαϊκά κράνη κορινθιακού τύπου. Ανατολικά αυτών βρέθηκε πήλινη κεφαλή ειδολίου της Αθηνάς του 4ου αι. και τμήμα κρατήρα με αφιερωματική επιγραφή για την Αθηνά. Και άλλα αφιερώματα ήλθαν στο φως ανατολικά της Μέσης Ακρόπολης και στην Κάτω Ακρόπολη. Επίσης από την Κάτω Ακρόπολη προέρχεται θραύσμα μελανοβαφούς κρατήρα με αφιερωματική επιγραφή στη θεά. Το όνομα της θεάς αναφέρεται και στις πρώιμες αρχαϊκές επιγραφές των Συριγγών. Η λατρεία μαρτυρείται από την πρώιμη αρχαϊκή εποχή μέχρι και τον 4ο αι. Η θέση της λατρείας πρέπει προφανώς να εντοπισθεί στο διάδρομο. Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς εξάλλου αναφέρει λατρεία του Ηρακλή στην Τίρυνθα, που του έφτιαξαν άγαλμα ο Δίπποιος και ο Σκύλλης (Prot. IV 47,8). Ο Πausanίας είδε και άγαλμα του Απόλλωνα που το είχαν αρπάξει οι Αργίτες και το είχαν τοποθετήσει στο ναό του Αυκείου Απόλλωνος.

ΟΙ ΥΣΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Κατά την ε λ λ η ν ι σ τ ι κ ή ε π ο χ ή η Τίρυνθα πρέπει να ήταν κατοικημένη, όπως μαρτυρεί η κεραμεική των χρόνων αυτών. Η Κάτω Ακρόπολη κλείστηκε με ένα εγκάρσιο τμήμα τείχους στο νότιο τμήμα της, ενώ δυτικά αυτής ανοίχτηκε μία τάφος. Η θέση του οικισμού είναι άγνωστη αλλά και η ακριβής χρήση της Κάτω Ακρόπολης δεν μπορεί να διευκρινιστεί. Από την ρ ω μ α ῖ κ ή ε π ο χ ή δεν υπάρχουν ίχνη του οικισμού. Σύμφωνα με τα κεραμεικά ευρήματα η Τίρυνθα δεν πρέπει να είχε εγκαταλειφθεί εντελώς. Ο Πausanias που την επισκέφθηκε το 2ο μ.Χ. αιώνα, την κατατάσσει στις πόλεις που έχουν εγκαταλειφθεί (V 23,3). Αείψανα ελαιοτριβείου που βρέθηκαν στο θολωτό τάφο και ένα ελαίο-πιεστήριο στα δυτικά του κλιμακοστασίου καθώς και κεραμίδια στέγης της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής εποχής υποδηλώνουν μια μάλλον αγροκτηματικής μορφής οικονομία και όχι ένα συγκροτημένο οικισμό. Τα υστερότερα ευρήματα χρονολογούνται στη β υ ζ α ν τ ι ν ή ε π ο χ ή . Εκτός από το ναό που περιβαλλόταν από παραπάνω από 50 τάφους που ερευνήθηκαν πάνω στην ακρόπολη και απομακρύνθηκαν από το Schliemann, έχουν βρεθεί στα δυτικά της ακρόπολης λείψανα οικισμού που σώζεται αποσπασματικά και χτίστηκε από πεσμένους ογκολίθους της οχύρωσης, ένα μικρό νεκροταφείο με ακτέ-ριστους νεκρούς καθώς και ένας κεραμεικός κλίβανος. Στα ευρήματα από αυτή την ύστερη εποχή που χρονολογούνται ανήκουν δύο βυζαντινά νομίσματα του 10ου αι., μερικά βενετσιάνικα νομίσματα και βυζαντινή κεραμεική των 11 ου- 14ου αι. μ.Χ.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΑ

Ο Πausanias (II, 25, 7-9) επισκέπτεται την Τίρυνθα το 2ο μ.Χ. αιώνα. Κατευθυνόμενος από το Αργός προς την Επίδαυρο συναντά στα δεξιά του κεντρικού δρόμου οικοδόμημα που μοιάζει με Πυραμίδα και έχει πάνω του ανάγλυφες παραστάσεις αργολικών ασπίδων. Στο χώρο αυτό είχε πολεμήσει ο Προίτος με το δίδυμο αδελφό του Ακρίσιο για τη βασιλεία. Σύμφωνα με τον περιηγητή ο αγώνας, στον οποίο χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά ασπίδες, έληξε ισόπαλος και τα αδέρφια αργότερα συμφιλιώθηκαν. Σε ανάμνηση αυτής της μάχης και επειδή οι αντίπαλοι ήταν συμπολίτες και συγγενείς, χτίστηκε στο χώρο αυτό κοινός τάφος. Το μνημείο αυτό που συνήθως ταυτίζεται με μια από τις γνωστές Πυραμίδες, του Αυγουριου ή του Ελληνικού, πρέπει να έχει καταστραφεί στην τουρκοκρατία και να βρισκόταν, όπως έδειξε η μελέτη του Χρ. Πιτερού, πράγματι σε κάποιο σημείο της οδού που οδηγούσε από το Αργός στην Επίδαυρο. Από το σημείο του μνημείου αυτού, ο περιηγητής λοξοδρόμησε προς τα δεξιά, αφήνοντας προφανώς την κεντρική αρτηρία Άργους-Επίδαυρου και συνάντησε τα ερείπια της Τίρυνθας. Εκτός από την παράθεση των μυθολογικών στοιχείων ο Pausanias αναφέρει για την Τίρυνθα, πως το μόνο που μένει από τα ερείπια είναι το τείχος που το έχτισαν οι Κύκλωπες. Αυτό κατασκευάστηκε από αλάξευτους ογκόλιθους τέτοιου μεγέθους που ακόμη και ο μικρότερος δεν μπορούσε να μετακινηθεί από ζεύγος ημιόνων. Επίσης αναφέρει μια κατασκευαστική λεπτομέρεια, πως μικρές πέτρες είχαν τοποθετηθεί ανάμεσα στους αρμούς για να βοηθούν στην προσαρμογή των μεγάλων λίθων. Τέλος κατεβαίνοντας προς την πλευρά της θάλασσας συναντά τους θαλάμους των θυγατέρων του Προίτου. Είναι φανερό πως την εποχή της επίσκεψης του Pausanias η Τίρυνθα είχε ερειπωθεί και τουλάχιστον ο χώρος εντός των τειχών δεν χρησιμοποιούνταν πια. Είναι εντυπωσιακή η λεπτομέρεια σχετικά με τους μικρούς λίθους στα κενά των μεγάλων ογκολίθων του τείχους, ωστόσο η πληροφορία για τους αλάξευτους ογκόλιθους είναι ανακριβής. Ως θαλάμους των θυγατέρων του Προίτου πρέπει να ταύτισε ο περιηγητής τις Σύριγγες της Κάτω Ακρόπολης ή τις Γαλαρίες

της Άνω Ακρόπολης που πρέπει να παρέμεναν ακόμη ορατές. Αναχωρώντας από την Τίρυνθα σαφώς αναφέρει ότι επανέρχεται στη λεωφόρο Αργούς-Επιδαυρού. Η οδική αυτή αρτηρία φαίνεται πως διερχόταν ανατολικά της Ακρόπολης και έτσι δικαιολογείται και η είσοδος της στα ανατολικά. Ο Πausanias αποδίδει την καταστροφή της Ήρυνθας στους Αργείους στην προσπάθεια τους να μεγαλώσουν το Αργός προσαρτώντας συνοίκους. Κατά το Στράβωνα (8, 373) η Τίρυνθα μαζί με άλλες πόλεις καταστράφηκε από τους Αργίτες λίγα χρόνια (10-15) μετά τα μηδικά γιατί απειθούσαν σ'αυτούς. Πολλοί Τίρυνθιοι εγκαταστάθηκαν τότε στο Πόρτο Χέλι, νοτιοδυτικά της Ερμιόνης, στην πόλη των Αλιέων. Ο Πausanias αναφέρει την πόλη ως Αλίκη, ενώ στις στήλες της Επιδαύρου αναφέρεται ως Αλιείς. Ο Ηρόδοτος τους αναφέρει (7,137) ως << αλιέας τους εκ Τίρυνθος>>. Στα παλαιότερα νομίσματα των Αλιέων υπάρχει η επιγραφή <<Τίρυνθίων>>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ

ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

Τι είναι όδευση;

Όδευση είναι μια σειρά χαρακτηριστικών σημείων του εδάφους τα οποία ονομάζονται κορυφές και συνδέονται διαδοχικά σε οριζόντια προβολή με ευθύγραμμα τμήματα, τα οποία ονομάζονται πλευρές τις όδευσης. Για να προσδιορισθεί μια πολυγωνική όδευση, δηλαδή να καθορισθεί αυτή η τεθλασμένη γραμμή πρέπει να είναι γνωστά τα μήκη (S) των πλευρών της και οι γωνίες (β) των πλευρών της. Τα δύο αυτά στοιχεία αποτελούν τα “ στοιχεία της όδευσης “. Ως γωνίες (β) ορίζονται εκείνες οι γωνίες που διαγράφονται με περιστροφή, κατά τη θετική φορά, της προηγούμενης πλευράς μέχρι να συμπέσει με την επόμενη.

Οι οδεύσεις διακρίνονται :

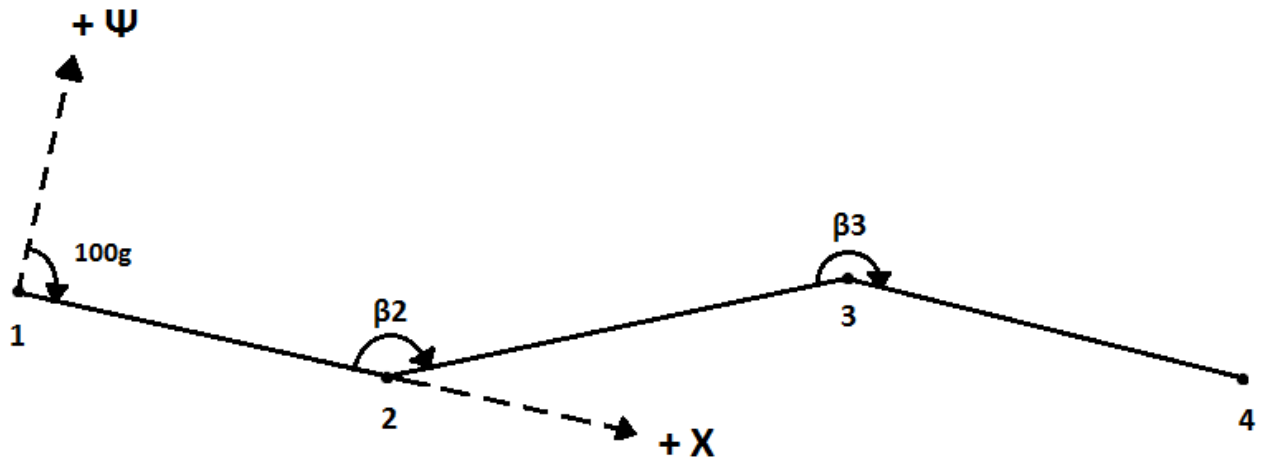
- ∅ Από πλευράς σχήματος σε ανοιχτές όταν δεν συμπίπτουν τα άκρα τους και σε κλειστές όταν συμπίπτει η αρχή και το τέλος τους.
- ∅ Από πλευράς συστήματος αξόνων που χρησιμοποιείται σε ανεξάρτητες όταν οι συντεταγμένες των κορυφών υπολογίζονται ως προς τυχαίο σύστημα ορθογώνιων αξόνων και σε εξηρημένες, όταν οι συντεταγμένες των κορυφών υπολογίζονται ως προς δεδομένο σύστημα ορθογωνίων αξόνων, δηλαδή όταν αυτές οι οδεύσεις εξαρτώνται από δεδομένα τριγωνομετρικά σημεία (σημεία του εδάφους με γνωστές συντεταγμένες ως προς δεδομένο σύστημα ορθογώνιων αξόνων)
- ∅ Από πλευράς των σημείων εξάρτησης που χρησιμοποιούνται, σε πρωτεύουσες, όταν τα σημεία εξάρτησης είναι τριγωνομετρικά σημεία και σε δευτερεύουσες, όταν τα σημεία εξάρτησης είναι πολυγωνικά σημεία.
- ∅ Από πλευράς ακρίβειας σε οδεύσεις ακρίβειας (οδεύσεις I τάξης), σε οδεύσεις μέσης ακρίβειας (οδεύσεις II τάξης) και σε οδεύσεις μικρής ακρίβειας (οδεύσεις III τάξης)

Μια όδευση για να είναι ακριβής, θα πρέπει:

- Να έχει μορφή, κατά το δυνατόν, τεταμένη.
- Τα μήκη των πλευρών να είναι, κατά το δυνατόν, ίσα.
- Να αποφεύγονται οι πολύ μικρές πλευρές.

Η μέτρηση των πλευρών (S) της όδευσης γίνεται συνήθως με μετροταινία (εμείς χρησιμοποιήσαμε ταχύμετρο), δυο τουλάχιστον φορές (μετάβαση-επιστροφή), ενώ η μέτρηση των γωνιών γίνεται συνήθως σε δύο περιόδους για τις οδεύσεις I τάξης και σε μια περίοδο για τις άλλες.

Σε αυτή την τοπογραφική αποτύπωση της ακρόπολης της Τίρυνθας επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε ανοιχτή ανεξάρτητη όδευση. Ο υπολογισμός μιας ανοιχτής ανεξάρτητης όδευσης γίνεται με το διαδοχικό υπολογισμό των συντεταγμένων των κορυφών της, με εφαρμογή των θεμελιωδών προβλημάτων. Εφ' όσον το σύστημα αξόνων είναι τυχαίο, εκλέγεται για ευκολία ως αρχή των αξόνων η πρώτη κορυφή της όδευσης και η πρώτη πλευρά αυτής να συμπίπτει με τον άξονα των (+X). Οπότε, η πρώτη κορυφή θα έχει συντεταγμένες $(X)=0$ και $(Y)=0$ και η γωνία διεύθυνσης της πρώτης θα είναι ίση με $(\alpha_{12})=100$ βαθμούς. Οι υπόλοιπες κορυφές υπολογίζονται με εφαρμογή των θεμελιωδών προβλημάτων.

Έχουμε : $(X_1) = 0,00 \text{ m}$ $(\Psi_1) = 0,00 \text{ m}$

$$(X_2) = X_1 + \Delta X_{12} \quad \text{όπου} \quad (\Delta X_{12}) = S_{12} \cdot \eta\mu\alpha_{12}$$

$$(\Psi_2) = \Psi_1 + \Delta \Psi_{12} \quad \text{όπου} \quad (\Delta \Psi_{12}) = S_{12} \cdot \sigma\upsilon\nu\alpha_{12}$$

$$(X_3) = X_2 + \Delta X_{23} \quad \text{όπου} \quad (\Delta X_{23}) = S_{23} \cdot \eta\mu\alpha_{23}$$

$$(\Psi_3) = \Psi_2 + \Delta \Psi_{23} \quad \text{όπου} \quad (\Delta \Psi_{23}) = S_{23} \cdot \sigma\upsilon\nu\alpha_{23}$$

$$\text{Με : } (\alpha_{23}) = \alpha_{12} + \beta_2 + 200^g - \text{Κ} \cdot 400^g$$

$$(X_4) = X_3 + \Delta X_{34} \quad \text{όπου} \quad (\Delta X_{34}) = S_{34} \cdot \eta\mu\alpha_{34}$$

$$(\Psi_4) = \Psi_3 + \Delta \Psi_{34} \quad \text{όπου} \quad (\Delta \Psi_{34}) = S_{34} \cdot \sigma\upsilon\nu\alpha_{34}$$

$$\text{Με : } (\alpha_{34}) = \alpha_{23} + \beta_3 + 200^g - \text{Κ} \cdot 400^g$$

Σε αυτή την τοπογραφική αποτύπωση χρησιμοποιήσαμε 6 στάσεις. 3 στην άνω ακρόπολη και 3 στην κάτω. Οι μετρήσεις έγιναν με ταχύμετρο μάρκας TOPCON και μοντέλο GPT-7500.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

ΕΜΒΑΔΟΜΕΤΡΗΣΗ

Το εμβαδόν της ακρόπολης υπολογίστηκε με ηλεκτρονική εμβαδομέτρηση ενώ τα αποτελέσματα επαληθεύτηκαν με την μέθοδο του Gauss, βάσει των ορθογώνιων συντεταγμένων των κορυφών του, από τους τύπους :

$$2E = \sum \Psi_v \cdot (X_{v+1} - X_{v-1})$$

Όπου X_{v+1} η ορθογώνια συντεταγμένη του επόμενου σημείου σκόπευσης και X_{v-1} η κάθετη συντεταγμένη του προηγούμενου σημείου σκόπευσης. Ομοίως και στον επόμενο τύπο.

$$2E = \sum X_v \cdot (\Psi_{v-1} - \Psi_{v+1})$$

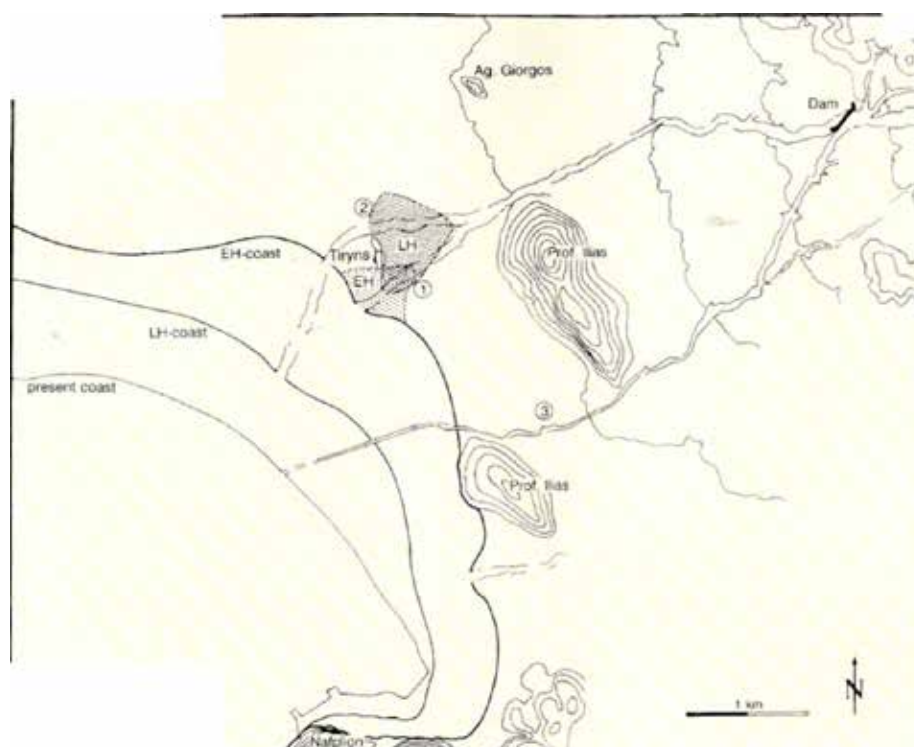
Το συνολικό εμβαδόν της ακρόπολης εντός των τειχών υπολογίστηκε ίσο με **18.527** τ.μ.

Το εμβαδόν του συνόλου του αρχαιολογικού χώρου εντός της περιφράξης υπολογίστηκε ίσο με **43.761** τ.μ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

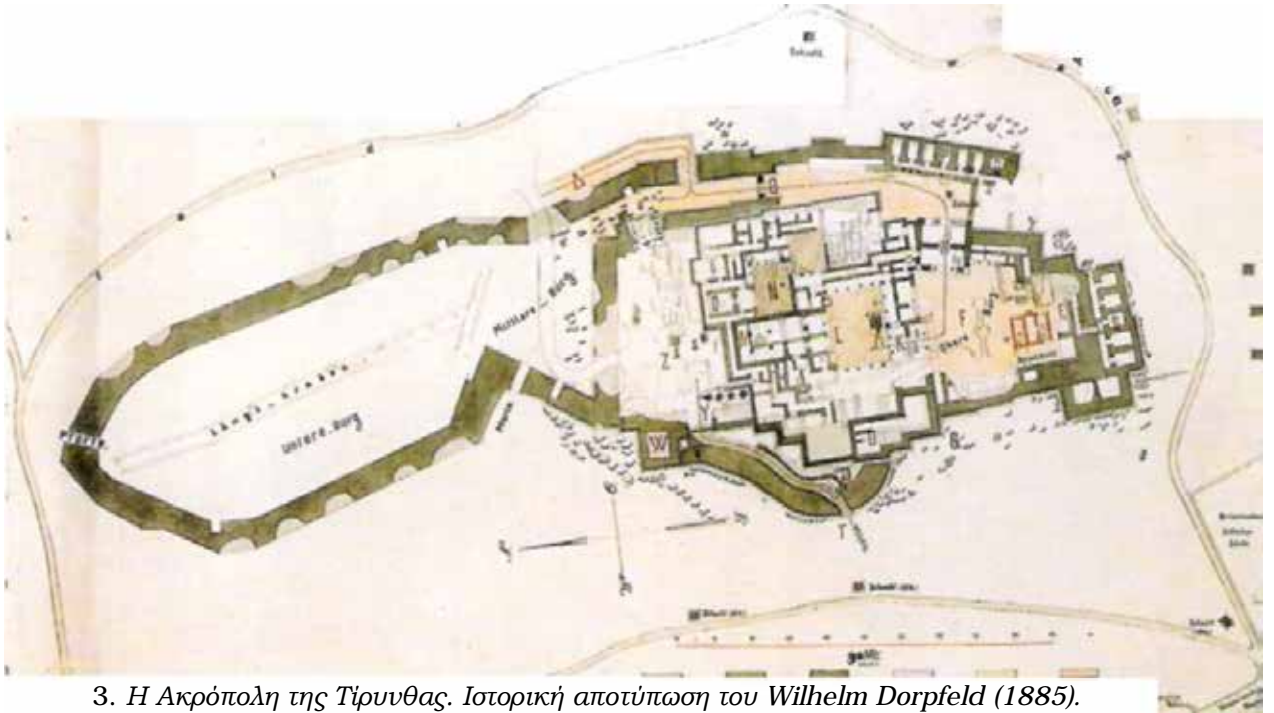

1. Η Ακρόπολη της Τίρυνθας .

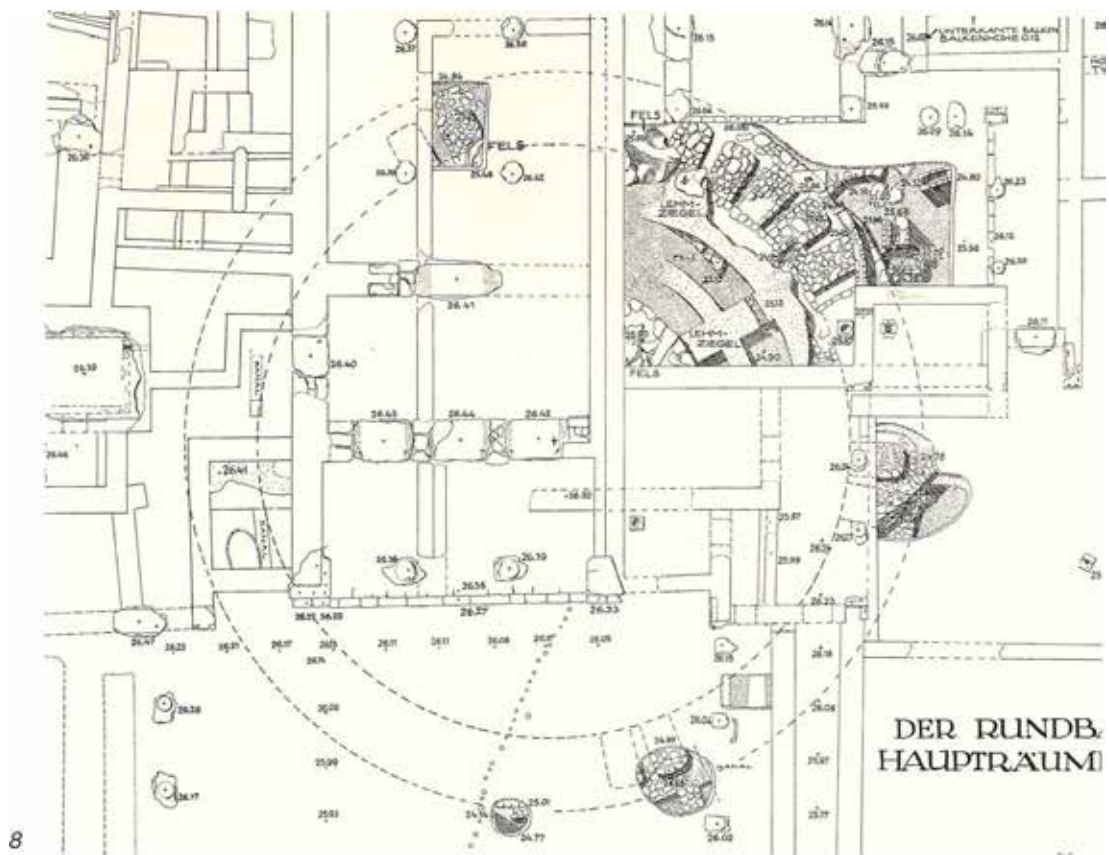

2. Το περιβάλλον της Τίρυνθας στην εποχή του Χαλκού, κατά τον E. Zangger, *The Geoarchaeology of the Argolid*, 1993.

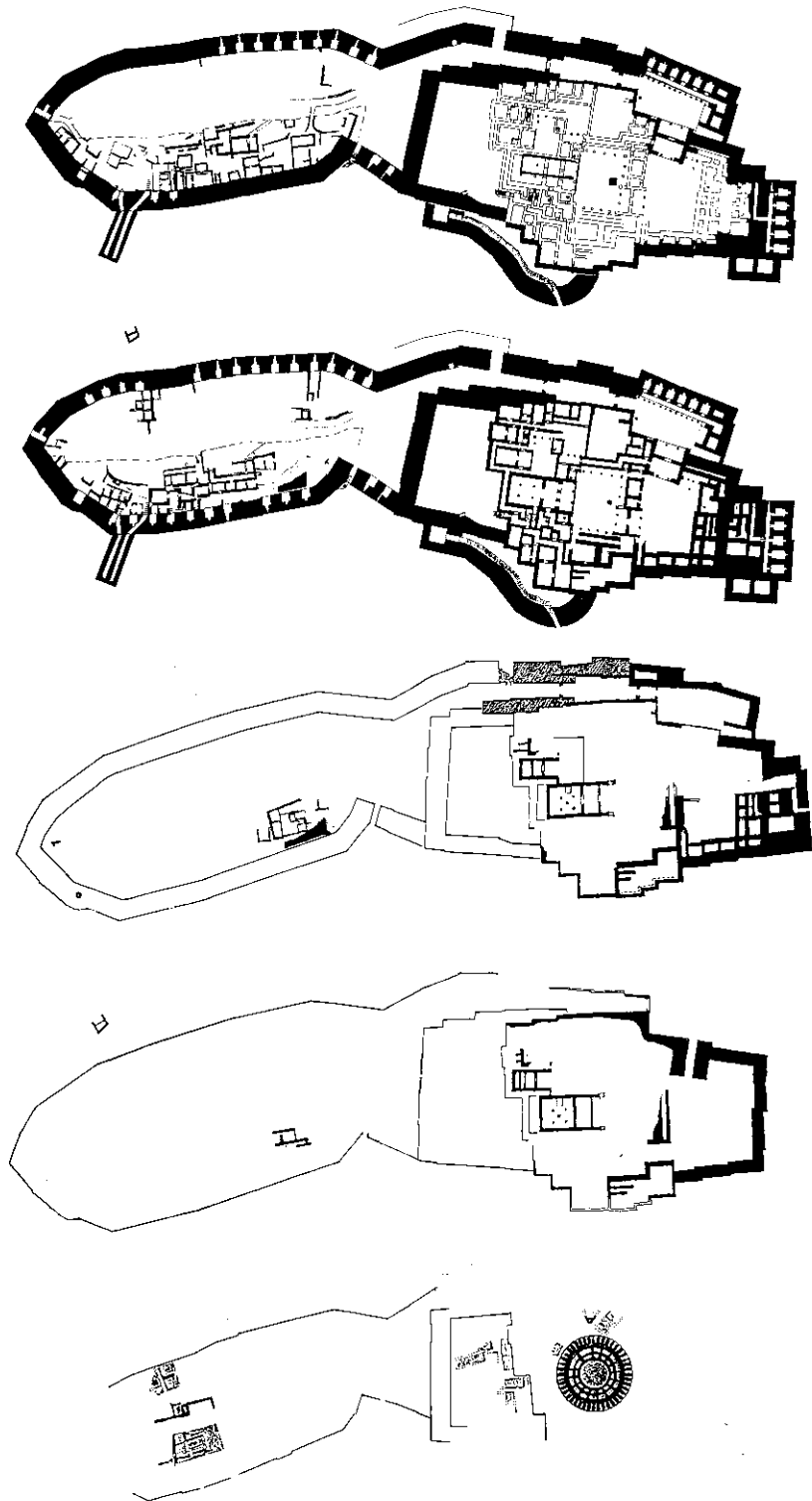
DIE BURG von TIRYNS.

3. Η Ακρόπολη της Τίρυνθας. Ιστορική αποτύπωση του Wilhelm Dorpfeld (1885).

4. Κάτοψη του κυκλικού οικοδομήματος της Τίρυνθας που χρονολογείται στην Πρωτοελλαδική εποχή (2400-2300 π.Χ.).

5. Η Εξέλιξη των οικιστικών φάσεων της ακρόπολης της Τίρυνθας την εποχή του χαλκού κατά τον Klaus Killian

6. Ο Πύργος Εισόδου της Ακρόπολης της Τίρυνθας.

7. Η Κεντρική Είσοδος της Ακρόπολης της Τίρυνθας.

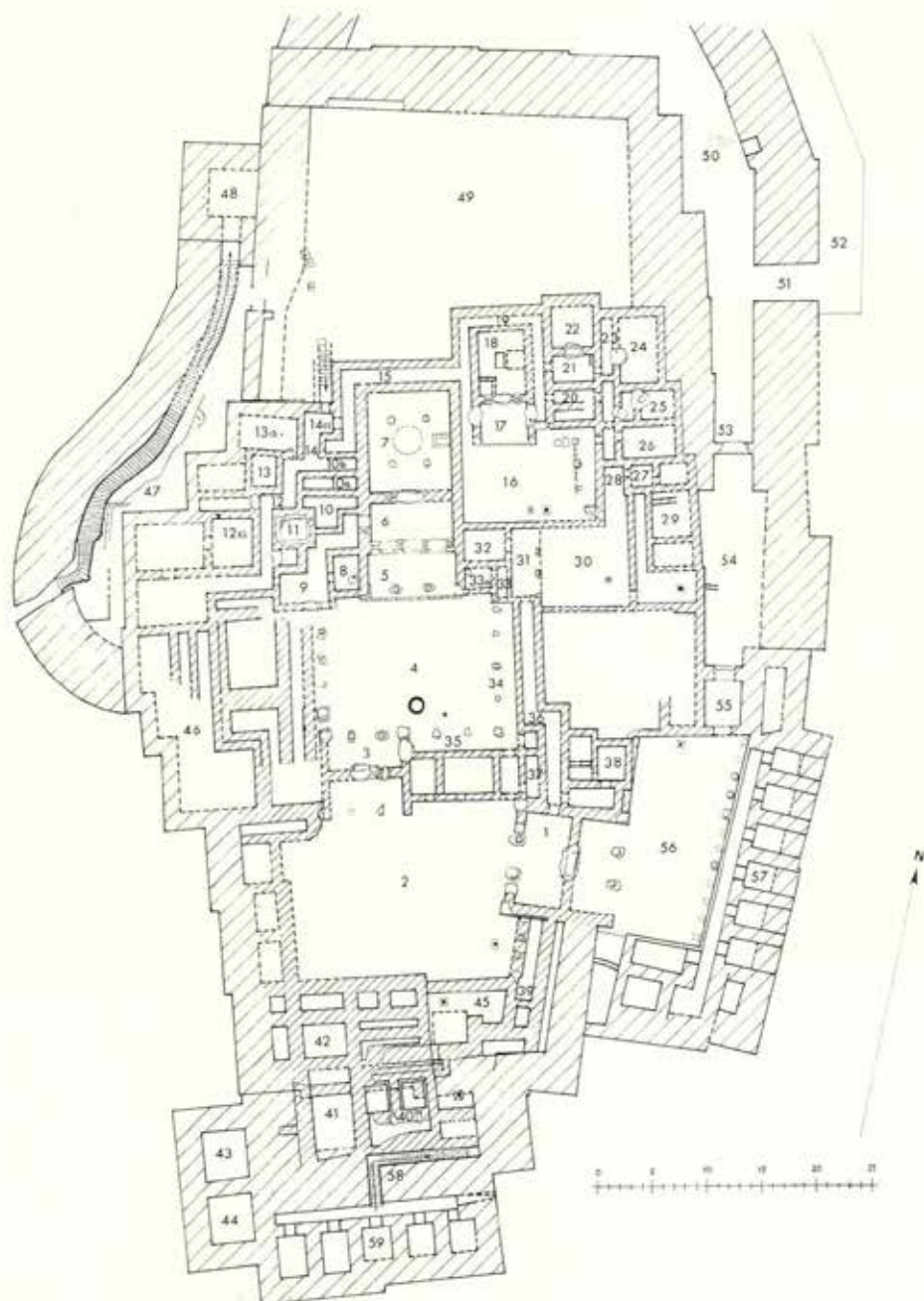
8. Το νότιο τμήμα της Άνω Ακρόπολης της Τίρυνθας.

9. Το Δυτικό κλιμακοστάσιο της Ακρόπολης της Τίρυνθας.

10. Η Πυλίδα του Δυτικού κλιμακοστάσιου της Ακρόπολης της Τίρυνθας.

11. Κάτωψη της Άνω Ακρόπολης της

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άλκηστις Παπαδημητρίου, *ΤΙΡΥΝΣ*, Εκδόσεις Έσπερος, Αθήνα, 2001

Ιωάννης Δ. Κοφίτσας, *Μαθήματα τοπογραφίας*, Εκδόσεις "ΙΩΝ", Αθήνα, 1997

Γεωργόπουλος Δ. Γεώργιος, *Μαθήματα τοπογραφίας*, Εκδόσεις ΤΖΙΟΛΑ, Αθήνα, 2007

ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

www.argolida.gr

www.tirins.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή εργασία αυτή έχει ως θέμα την τοπογραφική αποτύπωση και εμβαδομέτρηση του αρχαιολογικού χώρου της ακρόπολης της Αρχαίας Τίρυνθας, στο νομό Αργολίδας και σε απόσταση 4 χλμ. από το Ναύπλιο.

Η ακρόπολη της Τίρυνθας κατοικήθηκε για πρώτη φορά στη νεολιθική εποχή και έφτασε στην ακμή της τον 13^ο π.Χ αιώνα. Χαρακτηριστικό στοιχείο της είναι τα Κυκλώπεια τείχη που σηματοδοτούν ακόμη και σήμερα τον αρχαιολογικό χώρο.

Η πρώτη ανασκαφή διάρκειας μιας μόλις μέρας πραγματοποιήθηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 1831 από τους Friedrich Thiersch και Αλέξανδρο Ρίζο-Ραγκαβή.

Το 1876 ο Ερρίκος Σλήμαν διενεργεί 20 δοκιμαστικές τομές, αντιλαμβάνεται τη σημασία του μνημείου και επανέρχεται για να το ερευνήσει συστηματικά το 1884.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την τοπογραφική αποτύπωση του χώρου είναι μία ανοιχτή ανεξάρτητη όδευση με 6 στάσεις, συνολικού μήκους 240,35 μέτρων.

Το εμβαδόν της ακρόπολης υπολογίστηκε με την μέθοδο του Gauss, βάσει των ορθογώνιων συντεταγμένων των κορυφών του, από τον τύπο $2E = \sum \Psi_v \cdot (X_{v+1} - X_{v-1})$ και επαληθεύτηκε από τον τύπο

$$2E = \sum X_v \cdot (\Psi_{v-1} - \Psi_{v+1}) .$$

Το συνολικό εμβαδόν της ακρόπολης υπολογίστηκε ίσο με 18.527 τ.μ.

Το εμβαδόν του συνόλου του αρχαιολογικού χώρου εντός της περιφραξης είναι ίσο με 43.761 τ.μ.